

INNEMILJÖER SOM BERIKAR BARNNS LÄRANDE

– LÄRMILJÖNS BETYDELSE I
FÖRSKOLAN

Grund nivå
Pedagogiskt arbete

Helena Gustavsson
Malin Kiuru

2019-FÖRSK-G161

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: LGFÖB16h1: Förskollärarytbildning för pedagogiskt verksamma, Värnamo
Svensk titel: Innemiljöer som berikar barns lärande – Lärmiljöns betydelse i förskolan
Engelsk titel: Indoor environments that enrich children's learning - The importance of the learning environment in preschool

Utgivningsår: 2019

Författare: Helena Gustavsson och Malin Kiuru

Handledare: Susanne Klaar

Examinator: Susanne Björkdahl Ordell

Nyckelord: Fysisk miljö, social miljö, pedagogisk miljö, lärmiljö

Sammanfattning

Det som undersöks och diskuteras i denna studie är hur lärmiljöerna i förskolan kan utformas, för att på bästa sätt användas som ett aktivt verktyg för att utmana och stötta alla barn i deras lärprocesser.

Syftet med denna studie är att ge ökad kunskap om förskollärares uppfattning om hur förskolemiljön inomhus kan utformas för att främja barns utveckling och lärande. I studien har det undersökts vad den fysiska, sociala och den pedagogiska miljön har för betydelse för att främja barns utveckling och lärande.

Studiens teoretiska utgångspunkt hämtas från det sociokulturella perspektivet, där interaktion med omgivning är en viktig aspekt för lärandet. Kvalitativa halvstrukturerade intervjuer har använts som metod för att samla in empirin.

Resultat visar att förskollärarna ser lärmiljön som ett viktigt verktyg i barns lärprocesser. Vilket gör att de arbetar aktivt med att utforma olika lärmiljöer, där utgångspunkterna är läroplanens mål, barns behov, intresse, erfarenheter samt det pågående temat som de arbetar med. Förskollärarna menar att lärmiljöerna speglar sig utifrån deras förhållningssätt och barnsyn. Förskollärarna ser på lärmiljön som den tredje pedagogen ur två perspektiv, för det första ur barns perspektiv att den ska vara så intressant att den utmanar och stötta barns lärprocesser i vardagen. För det andra ska lärmiljön vara ett stöd för pedagogerna genom att vara så bra utformad och intressant så att barnen kan sysselsätta sig själva eller tillsammans med ett annat barn utan stöd av vuxen. Resultatet påvisar att det krävs en genomtänkt målmedveten pedagogisk miljö där den fysiska miljön ska vara innehållsrik och utformad så att den stimulerar och lockar barn till utforskande, lek och lärande. Både den pedagogiska och fysiska miljön påverkar hur den sociala miljön gestaltas i verksamheten och på så sätt vävs dessa tre miljöer ihop.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
Syfte	2
Frågeställningar.....	2
Begreppsdefinition	2
Fysisk miljö.....	2
Social miljö.....	2
Pedagogiska miljö.....	2
Lärmiljö.....	2
BAKGRUND	3
Lärmiljö	3
Fysisk miljö	3
Social miljö	5
Pedagogisk miljö	6
Teoretiska utgångspunkter	8
Sociokulturellt perspektiv.....	8
Utvecklingspedagogisk teori.....	9
Poststrukturell kunskapssyn.....	10
METOD	11
Val av metod	11
Kvalitativ halvstrukturerad metod.....	11
Urval	11
Genomförande	11
Forskningsetik.....	12
Trovärdighet.....	12
Analys.....	13
RESULTAT	15
Begreppet lärmiljö	15
Den fysiska miljöns betydelse för barns utveckling och lärande i förskolan	15
Utformning.....	15
Material.....	15
Yta.....	17
Vrå samt lekmiljö.....	17
Den sociala miljöns betydelse för barns utveckling och lärande i förskolan	18
Värdegrund och samspel.....	18
Trygghet och omsorg.....	19
Den pedagogiska miljöns betydelse för barns utveckling och lärande i förskolan	20

Pedagogernas förhållningssätt och barnsyn	20
Innehåll för att inspirera och utveckla barns lärande	21
Sammanfattning av resultatet.....	23
DISKUSSION	24
Resultatdiskussion	24
Verktyg för att utforma en god lärmiljö	24
Målstyrt lärande i ett meningsfullt sammanhang	24
Materialets betydelse i barns lärprocesser	25
En variationsrik och föränderlig lärmiljö	26
Lärmiljö som uppmuntrar till samspel, lek och lärande	26
Rum i rummen – en koppling till värdegrunden.....	27
Pedagogernas förhållningssätt.....	28
Lärmiljön som den tredje pedagogen	29
Slutsats	29
Metoddiskussion.....	29
Didaktiska konsekvenser.....	30
REFERENSER	
BILAGA 1	
BILAGA 2.....	

INLEDNING

Lär miljör samt dess betydelse för barns utveckling och lärande är ett aktuellt ämne som upplevs diskuteras inom förskolans verksamhet just nu. Begreppet lärmiljö innefattar den fysiska, sociala och den pedagogiska miljön, vilket också Specialpedagogiska skolmyndigheten (2017) framhäver. Johansson och Pramling Samuelsson (2009, ss. 150, 151) beskriver den pedagogiska miljön som en ”väv av möjligheter”, det vill säga att se miljön som helhet och i ett meningsfullt sammanhang som ska vara inbjudande, där interaktion, lek och lärande går hand i hand. Det kan uppfattas som att den pedagogiska miljön handlar om ett målstyrt lärande samt vilka förutsättningar barn ges till att utvecklas och lära beroende på hur den fysiska, sociala miljön gestaltas i verksamheten. En god fysisk och social miljö är avgörande för att skapa en god pedagogisk miljö (Specialpedagogiska skolmyndigheten 2017).

Flera studier visar på att det finns ett starkt samband mellan den pedagogiska miljön och barns lärande (Johansson & Pramling Samuelsson 2009, s. 145). Forskning om den fysiska miljöns betydelse för lärande i förskolan är betydligt mer begränsad än forskning om hur psykologiska och sociala aspekter av miljön påverkar lärande (Björklid 2005, s. 10). Björck-Åkesson och Granlund (2015, s. 61) redogör för att sedan förskolan instiftades har det forskats samt diskuterats kring miljöns betydelse för barns lek, utveckling och lärande. Hur miljön ska utformas och organiseras kan ses på olika sätt, Björck-Åkesson och Granlund (2015, s. 61) menar att förskolans verksamhet sedan en längre tid har skapat miljöer anpassade utifrån barns intresse och behov samt att förskolans miljö bör vara ett komplement till hemmet. Utformning av lärmiljöer har förändrats över tid beroende på pedagogernas barnsyn, kunskapssyn samt synen på lärande och lek (Björck-Åkesson & Granlund 2015, s. 69).

Under vår tid som verksamma i förskolan har vi sett att barngruppernas storlek och personaltätheten har förändrats över tid. Det är i dagsläget större barngrupper och färre pedagoger samtidigt som vårt uppdrag fokuserats än mer på att handla om undervisning än tidigare. Därför ser vi lärmiljöerna som ett viktigt verktyg för att stötta och utmana barn i deras utveckling och lärande det vill säga använda lärmiljön som den tredje pedagogen. Vi ser också utformandet av lärmiljön som en utmaning för oss pedagoger där det är viktigt i mötet med barn att se till varje individs behov och intresse.

I *Läroplan för förskolan 98* (Lpfö 98 rev. 2016 s. 5) redogörs för att:

Förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Förskolan ska stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda en trygg omsorg.

(Lpfö 98. rev. 2016, s. 5)

Enligt Broberg, Hagström och Broberg (2016, ss. 13, 14) är trygghet en grund för att barn ska våga utforska sin omgivning och på så sätt lära sig och erfara nya saker. En trygg social miljö i förskolan handlar om att skapa goda tillitsfulla relationer mellan pedagog och barn och mellan barn och barn för att utveckla ett gott klimat. En struktur i verksamheten där barn vet vad som kommer att hända under dagen samt att material är placerat tillgängligt för dem kan bidra till att barn känner trygghet i den fysiska miljön (Pramling Samuelsson & Sheridan 2006, ss. 94, 95). Läroplanen är ett riktmärke för hur pedagoger ska arbeta i förskolan. I likhet med de Jong (2010, s. 253) upplever vi att det är tolkningsbart hur detta konkret ska ske i förskolans verksamhet. Lpfö 98 (rev. 2016 s. 9) redogör för att:

Miljön ska vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten ska främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter.

(Lpfö 98 rev. 2016, s. 9)

Med utgångspunkt i forskning och styrdokument finns en anledning att undersöka hur förskollärare kan skapa lärmiljöer inomhus som stimulerar och utmanar barn vidare i deras lärprocesser. Fokus i denna studie kommer att vara att tolka förskollärarnas syn på vad en god lärmiljö är och på vilket sätt den används som ett redskap i utformningen av verksamheten för barns utveckling och lärande. Som en utgångspunkt i studien påvisas den fysiska, sociala och pedagogiska miljön som en helhet för skapandet av en god lärmiljö för barns utveckling och lärande.

Syfte

Syftet med denna studie är att ge ökad kunskap om förskollärares upplevelser om hur förskolemiljön inomhus kan utformas för att främja barns utveckling och lärande.

Frågeställningar

- Vad har den fysiska miljön för betydelse för barns utveckling och lärande i förskolan?
- Vad har den sociala miljön för betydelse för barns utveckling och lärande i förskolan?
- Vad har den pedagogiska miljön för betydelse för barns utveckling och lärande i förskolan?

Begreppsdefinition

I detta avsnitt förklaras olika begrepp som används i denna studie. Dessa begrepp förklaras utifrån vår definition.

Fysisk miljö

Fysisk miljö i förskolan är hur lokalernas utformning av rummen ser ut samt hur de möbleras och organiseras. Den fysiska miljön innefattar också det material och artefakter som barnen erbjuds i verksamheten.

Social miljö

Social miljö i förskolan är en miljö som är uppbyggd för samspel, interaktion och lek, där barn ges möjlighet till att utveckla sociala kompetenser och utveckla sin identitet. Fokus ligger på att skapa goda relationer både till andra barn och vuxna för att skapa en god stämning i barngruppen.

Pedagogiska miljö

Pedagogisk miljö i förskolan innefattar pedagogernas förhållningsätt och barnsyn, hur de planerar för en målstyrd och god verksamhet. Det är den pedagogiska miljön som utformar den fysiska och sociala miljön.

Lärmiljö

Lärmiljö är den miljön där barnen vistas och där ett lärande sker. Lärmiljön är ett samlingsbegrepp för den fysiska, sociala och den pedagogiska miljön. Dessa tre miljöer skapar tillsammans en helhet för barns utveckling och lärande.

BAKGRUND

I följande avsnitt redogörs för litteraturöversikt av tidigare forskning. Vi är medvetna om att viss forskning har genomförts runt år 2000. Men vi finner dessa relevanta eftersom forskning inom studiens undersökningsområde uppfattas något begränsat. De delar vi tar fasta på i forskning är vad de olika miljöernas utformning har för betydelse för att främja barns utveckling och lärande. Sist beskrivs teoretiska utgångspunkter för denna studie.

Lärmiljö

Björklids (2005, s. 27) kunskapsöversikt beskriver att förskolan är en av de första miljöer där barn möter formellt lärande vilket innebär ett lärande som sker utifrån ett mål och planerat innehåll. För att förskolornas miljöer ska kunna utformas mot förskolans läroplan är det viktigt att skapa miljöer med variation som inspirerar till olika aktiviteter och handlingar där barn ges förutsättningar att upptäcka och utforska tillsammans i meningsfulla sammanhang.

Björklid (2005, s. 29) menar att miljön innefattar de fysiska, sociala samt kulturella egenskaper som vävs ihop och är svåra att särskilja. Björklid (2005, s. 29) beskriver miljön som objektiv vilket exempelvis innebär storlek på rummet och dess utformning. Vidare beskriver Björklid att en subjektiv miljö är hur vi som individer och grupper upplever miljön runt omkring oss, exempelvis vilken upplevelse barn får genom sina sinnesintryck. Sandberg och Vuorinen (2011, s. 13) framställer miljön både ur ett fysisk, kulturellt, historiskt, socialt och emotionellt perspektiv på så sätt att miljön framkallar minnen hos människan. Förskolan tillsammans med hemmet är en plats som har en betydelse för barns fysiska socialisation. Dessa olika platser skapar minnen som kan ge upphov till starka känslor samtidigt som barn utvecklar olika förmågor och beteenden, men enligt Sandberg och Vuorinen (2011, s. 13) är det samspelet mellan dessa miljöer som utgör vardagslivet och det är där barn skapar sin identitet.

Sammanfattningsvis utifrån forskning ses det som att den fysiska, sociala och den pedagogiska miljön kan uppfattas som att det vävs ihop till begreppet lärmiljö.

Fysisk miljö

En god fysisk miljö som främjar lärande ska vara tilltalande med lämpligt material samt ytor och möbler som är anpassade för att främja barns lärande, samtidigt som den ska vara trygg, hälsosam och säker (de Jong 2015, s. 253; Sharri & Ahmad 2016, ss.11, 13). Pramling Samuelsson och Sheridan (2006, s. 94) menar att den fysiska miljön ska vara föränderlig och flexibel och utgå från barns erfarenheter och intresse samt att barn ska vara delaktiga i utformandet av lärmiljöerna, för att på så sätt väcka nyfikenhet och lust till utforskande och lärande.

I skolinspektionens slutrapport om förskolans kvalitet och måluppfyllelse (Skolinspektionen 2018, ss. 24, 25) redogörs för den fysiska miljön som en viktig faktor att ta hänsyn till i planering och genomförandet av aktiviteter, detta utifrån att utformningen av miljön påverkar både barns trygghet och deras utveckling samt deras lärande. Dock redogörs det i Björklids kunskapsöversikt för att den fysiska miljön och lokalernas betydelse av den pedagogiska verksamheten inte så ofta diskuteras vid planering för att förbättra kvaliteten i förskolan utan den tas för givet och fokus läggs mer på pedagogernas arbete (se de Jong 1996 i Björklid 2005, s. 21).

de Jong har undersökt lärmiljöer ur pedagogiska och sociala aspekter på lokaler för barnomsorg, allmänna råd från socialstyrelsen. de Jongs (1996, s. 15) undersökning visar att lokalen i

förskolan i första hand ska ses som en plats där barn ska ges förutsättningar att utvecklas. Men miljön ska även utformas på ett sätt så att respekt för individen tas, vilket betyder att det ska finnas utrymmen där barn kan vara ifred. Samtidigt som forskning kring förskolans fysiska miljö framhäver att många förskolor från början är byggda för mindre antal barn än vad som oftast förekommer idag, vilket gör att lokalerna upplevs som trånga och brist på utrymme vilket leder till begränsade möjligheterna att arbeta på det sätt pedagogerna önskar (Björklid 2005, s. 171).

Både i Sverige och internationellt visar det sig tydligt att den fysiska miljön är en viktig faktor när det gäller kvalitet i förskolan (de Jong 1996, s. 39). I jämförelse med Malaysias förskolor beskriver Sharri och Ahmads (2016, s. 17) forskning att det råder brister på kvaliteten i den malaysiska förskolan när det gäller utveckling och lärande. Malaysiska förskolor prioriterar mycket omsorg och vård om barn. För att barn i Malaysia ska få en utbildning med kvalitét behövs mer kunskap om hur en bra utformad fysisk miljö kan bidra till goda inlärningsmöjligheter.

I Sheridan, Pramling Samuelsson och Johanssons forskning (2009, ss. 242, 243) där förskolans lärmiljöer diskuteras utifrån vilka förutsättningar till lärande som skapas där, framgår det att barn ska inbjudas till en rik miljö med stimulerande och utmanande material. Material som finns tillgängligt i förskolan har betydelse för den fysiska miljön genom att det kan påverka pedagogernas motivation och i sin tur motivera barn till lärande (se Salleh, Kamaruzzaman & Mahyuddin 2013 i Sharri & Ahmed 2016, s. 12). Enligt Skolinspektionens slutrapport (2018, ss. 24, 25) var miljöerna i förskolorna till stor del inbjudande och innehållsrika men rapporten visar likväl att förskolechefen brister i sitt ansvar att säkerställa att alla barn erbjuds en varierad och stimulerande lärmiljö. En femtedel av de granskade lärmiljöerna bedöms som mindre god, då det saknas adekvat lärandematerial. Rapporten tydliggör också att pedagogerna i förskolorna behöver kompetensutveckling i att använda sig av förskolans miljö och material i arbetet med barnen. Dock visar rapporten att barn generellt ges förutsättningar att utvecklas och lära genom lek i inspirerande miljöer som är uppbyggda utifrån ett lärande syfte.

Nordin-Hultmans (2004, ss. 52, 62) undersökning av miljöer grundas på observationer av svenska och engelska förskolor och skolmiljöer. Undersökningen påvisar att det finns en betydelse för barns meningsskapande, lärande och utveckling över var och hur pedagogerna placerar materialet. Nordin-Hultman (2004, s. 52) skriver att det finns olika material och aktivitetsmöjligheter anpassat efter ålder i svenska förskolor och i dess klassrum. I engelska förskolor och skolor erbjuds barn från tre till sju år samma pedagogiska material. Andra skillnader är att materialet i svenska förskolor framstår som sparsamt och begränsat, vilket hänger samman med att materialet är otillgängligt för barnen samt att materialet inte bjuder på variation. Dessutom finns det mindre material som inspirerar till att experimentera kring naturvetenskap och teknik. Detta menar Nordin-Hultman (2004, s. 86) kan leda till att barn ges färre möjligheter till att variera sina aktiviteter och utmanas att hitta nya kreativa lösningar i sitt utforskande och lärande. Däremot finns det material som utmanar barns grovmotoriska rörelse samt att materialet är arrangerat så att de kan undersöka och lära med hela kroppen (Nordin-Hultman 2004, ss. 86, 87). Ett exempel på detta är vattenleken som i svenska förskolor oftast iscensätts i ett badrum eller i en bassäng samt vid ett planerat tillfälle där barn sätts i vattnet för att uppleva vattnet med hela kroppen. Medan i engelska förskolor introducerades vattenleken i en balja med ben på som alltid är tillgängligt och är placerat i det rummet där de vistas mest. Barnen får stå upp runt baljan och med hjälp av en varierande uppsättning av verktyg undersöka fenomenet vatten (Nordin-Hultman 2004, ss. 84, 85).

Nordin-Hultman betraktar även tiden som en miljöfaktor på så vis att verksamhetens struktur och planering påverkar vilka rum och vilka rumsliga möjligheter och material som barn har tillgång till (Nordin-Hultman 2004, s. 63). Studier visar att fysisk miljö både kan begränsa och inspirera barn till aktiviteter och lek beroende på dess utformning. En bristande fysisk miljö blir ett hinder för barns fysiska, kognitiva och sociala utveckling (se Gurkaynak 1996 i Sharri & Ahmad 2016, s. 13; Björklid 2005, s. 169).

I den fysiska miljön krävs en god ordning och struktur över materialet samt visad respekt och omsorg till både det materiella tinget och till varandra för att bidra till en god lärmiljö (Björklid 2005, ss. 105, 106; se Britt-Marie Kluge 2002 i Björklid 2005, s. 22).

Sammanfattningsvis visar forskning att den fysiska miljön utformas så att den blir ett stöd för den pedagogiska verksamheten. Material och leksaker ska väljas utifrån barns intresse och behov och placeras tillgängligt på deras nivå. Den fysiska miljön ska också vara förenlig och flexibel och utformas utifrån barns intresse, behov och erfarenheter för att på så sätt inspirera till kreativitet, lek och lärande.

Social miljö

Johansson och Pramling Samuelssons (2006, s. 185) forskning redogör för att samspel utmanar både lek och lärande och vidare förtydligar de olika samspel som utmanar både leken och lärandet. Det första är explorativa samspel som betyder att pedagogerna gestaltar miljöer som är öppna för barns fantasi, kreativitet och på så sätt inspirerar deras undersökande samt lek och lärande. Det andra är berättande samspel, ett exempel ur förskolans praktik ur detta perspektiv är när pedagogerna utifrån barns intresse skapar lekvärldar tillsammans med barn (Johansson & Pramling Samuelsson 2006, s. 187). Den tredje benämningen av samspel är bundna samspel där barns meningsskapande kan avgränsas genom att pedagogerna planerar miljön eller aktiviteter utifrån sitt perspektiv på meningsskapande och ser mindre till barns perspektiv.

Johansson och Pramling Samuelsson (2006, s. 19) skriver att ofta framhålls lust och engagemang som viktiga aspekter för att ett lärande ska ske hos barn, med andra ord lär de sig bäst när de fångas av något som lockar till engagemang och när barn fokuserar på något som det vill lösa eller veta mer om. Utifrån denna förklaring kan också lekens värld ses som en källa till lärande där då barn uppslukas av leken. Utifrån denna förklaring kopplat till syftet i den föreliggande studien ses vikten av att utforma lärmiljöer som stimulerar till lek, då också lekens värld ses som en källa till lärande.

Björklid (2005, ss. 12, 13) beskriver att pedagogerna måste ta stöd av den fysiska miljön för att skapa rum för möten där barn kan samspela tillsammans. I likhet med Björklid (2005, ss. 12, 13) beskriver Åberg och Lenz Taguchi (2018, s. 35) att det är viktigt att pedagoger kontinuerligt observerar hur och vad barn gör i miljön, vad visar barn intresse för just nu, vilket material använder de, finns det saker som de inte använder samt vad barn samtalar om. Utifrån analyserna av observationerna skapar pedagogerna sedan mötesplatser som bygger på den befintliga barngruppens intresse och på så sätt uppmuntrar barn till samspel.

I Sheridan, Pramling Samuelsson och Johanssons (2009, ss. 241–243) forskning framgår det att lärmiljöer av god kvalitet benämns som barncentrerade förhandlingsmiljöer där barn får goda möjligheter att genom lek utvecklas socialt tillsammans både med andra barn samt vuxna som oftast visar engagemang och intresse för det barn gör. Forskningen visar att pedagogerna har ett respektfullt förhållningssätt både i mötet med barn och föräldrar vilket leder till ett tillåtande,

samspelande och öppet klimat. Pedagogerna lyssnar på barnen och är måna om att göra dem delaktiga i verksamhetens innehåll.

Williams, Sheridan och Sandberg (2014, s. 237) beskriver likt Sheridan, Pramling Samuelsson och Johansson (2009, s. 256) att förskolan ses som en social arena där förskolans lärmiljöer ska erbjuda ett gott klimat där barn ges förutsättningar att utveckla social kompetens, samt lär av varandra, både i leken och i andra samarbetsituationer. Dessutom beskriver Sheridan, Pramling Samuelsson och Johansson (2009, s. 256) vidare i sin forskning att förskolans roll i barns individuella utveckling och lärande anses som viktigt, där barn ska ges förutsättningar till att utveckla självständighet, tillit till sin egen förmåga och att bli respekterade som individer.

Sandberg och Vuorinen (2011, ss. 32, 33) påtalar vuxnas del i att bidra till att medvetet skapa miljöer där barns lek kan få utvecklas. I deras studie påtalar de vikten av att barn bör erbjudas hemliga lekvärldar, det vill säga platser där barn får leka ostört utan vuxnas inblick. De diskuterar att erfarenheter och minnen av lek från barndomen kan påverka synen på hur pedagogerna ser på barns lek idag. Därför är det viktigt att inta ett pragmatiskt förhållningssätt där pedagogerna kan se att barns lekformer är tids- och kulturbundna vilket innebär att barns sätt att leka förändras beroende på förutsättningar, möjligheter och erfarenheter.

Sammanfattningsvis visar forskning att förskolan ses som en social arena där barn ges möjligheter att utveckla sociala kompetenser. Viktiga faktorer i den sociala miljön är att utforma miljöer där ett möte kan ske mellan barn och pedagoger. Forskning visar att samspel utmanar barnen i lek och lärande. För att skapa en god social miljö behöver pedagogerna ta stöd av den fysiska miljön på så sätt att skapa rum för möten samt lek där barn kan samspela, leka och utforska tillsammans. Det framgår i tidigare forskning att det är viktigt att utforma inspirerade och inbjudande lekmiljöer, för att lek och lärande går hand i hand.

Pedagogisk miljö

Pedagogisk miljö i förskolan innefattar enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2006, s. 89) den fysiska miljön såsom utformningen av rummen, material och det sociala samspelet som sker i barngruppen. Den pedagogiska miljön innefattar även stämningen och klimatet som råder i verksamheten, det vill säga den sociala miljön. Vilket också Karlsson (2011, s. 63) beskriver på ett liknande sätt att den fysiska och social miljön ska ses som en förutsättning för att kunna planera en god pedagogisk miljö. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006, s. 89) beskriver den pedagogiska miljöns utformning, som att den ska underlätta barns lärande samtidigt som barn ska utmanas och stimuleras vidare i sina lärprocesser. Den pedagogiska miljön ska erbjuda barn variation i verksamheten för att på så sätt uppmuntra till upptäckande och utforskande. Enligt Sharri och Ahmads (2016, s. 12) forskning behövs en god kompetens hos pedagogerna för att kunna nå målen i styrdokumentet samt för att skapa en god, social och pedagogisk verksamhet. Sheridan, Pramling Samuelsson och Johansson (2009, ss. 240, 241) belyser på samma sätt i sin forskning att det krävs en genomtänkt, målmedveten samt meningsfull lärmiljö för att på bästa sätt stimulera barns utveckling och lärande.

I Sheridan Pramling Samuelsson och Johanssons (2009, ss. 242, 243) forskning framgår det att det har betydelse för hur pedagogerna utformar miljön och att det speglar kvalitén i förskolan. Lärmiljö av hög kvalité beskrivs som utmanande lärarorienterade miljöer där omsorg, lek och lärande ses som en helhet. Verksamheten har tydliga mål och lärobject för vad de vill att barn ska få möjlighet att lära sig mer om i verksamheten och miljön. Lärobject styr innehållet och aktiviteterna som i sin tur utgår från barns tidigare erfarenheter och intresse. Det råder ett förhandlingsklimat mellan pedagoger och barn vilket betyder att de tillsammans planerar

verksamhetens innehåll, exempelvis vilket tema och vilka aktiviteter som de ska fördjupa sig i och lära sig mer om. Vidare beskriver Sheridan, Pramling Samuelsson och Johanssons (2009, ss. 240, 241) forskning att lärmiljön av låg kvalitet benämns som särskiljande och begränsade miljöer som beskrivs som antingen för strukturerad eller ostrukturerad samt att verksamhetens mål är otydliga. Istället blir verksamheten uppbyggt av regler och återkommande rutiner. Klimatet i förskolorna upplevs otillåtlig, vilket betyder att pedagogerna verkar ha fokus på att hålla kontroll och ordning istället för att kommunicera och samspela med barnen. Materialresurser är begränsade och även dess tillgängligheten för barnen. Barnens delaktighet och kunnande tycks hamna i skymundan i den pedagogiska verksamheten.

Förskolans pedagogiska uppdrag grundas i ett demokratiskt förhållningssätt. Det är pedagogernas ansvar att se till att barnen blir delaktiga i utformningen av miljön. Detta kan göras genom att observera och lyssna in det barn gör och tänker och utifrån det skapa meningsfulla lärmiljöer som väcker barns nyfikenhet och lust att lära i samspel med sin omgivning (Åberg & Lenz Taguchi 2018, s. 35). Barns delaktighet och inflytande är nycklarna till en god och meningsfull lärmiljö för barn vilket innebär att pedagoger bör reflektera och förändra rummets utformning och innehåll tillsammans med barnen utifrån deras tankar och idéer för att stimulera barns inflytande, delaktighet och kreativitet (Sandberg, 2006, ss. 25, 35). I Skolinspektionens slutrapport (2018, ss. 16, 17) visar det sig också att de intervjuade pedagogerna beskriver miljön som en viktig pedagogisk faktor i verksamheten. Pedagogerna lyfter också fram att barn bör ges inflytande i skapandet av miljön samt att det är viktigt att miljön är föränderlig.

Åberg och Lenz Taguchi (2018, s. 51) belyser att det finns en föreställning om att förskolans miljöer är en perfekt miljö för barnen och på så sätt glöms betydelsen av miljöns utformning bort vid observationstillfällen där pedagogerna har för avsikt att hjälpa barnet i sitt lärande och utveckling. Det innebär att fokus läggs på barnets egenskaper, brister och svårigheter istället för att reflektera kring hur miljön kan påverka barns agerande och handlande samt på vilket sätt miljön inspirerar och väcker nyfikenhet till undersökande och lärande. Även i Nordin-Hultmans (2004, ss. 12, 13) forskning beskrivs att miljön och det material som erbjuds i miljön får betydelse för hur vidare barnet uppfattas som kompetent eller om det är i behov av extra stöd. Nordin-Hultman (2004, s. 25) belyser även att den pedagogiska miljöns utformning, material och organisationen av rummen påverkar barns utveckling och lärande så att barn beter sig på olika vis i olika miljöer och i olika sammanhang, vilket gör skapandet av lärmiljöerna till en pedagogisk utmaning för pedagogerna i förskolan. Ett sätt att arbeta med utformning av pedagogiska miljöerna kan vara att utgå från de lärmiljöer och situationer där barn framstår som kompetenta och där samspelet mellan barn och miljö blir ett verktyg i deras lärande och sedan utifrån det hitta vägar att utveckla lärmiljöer som stimulerar barns lust till lärande (Nordin-Hultman 2004, s. 20).

Barn är inte på ett speciellt sätt, de blir, på olika sätt i relation till de möjligheterna och normer som de olika miljöerna och aktiviteterna utgör.

(Nordin-Hultman 2004, s. 168)

I Williams, Sheridan och Sandbergs (2014, s. 237) forskning framgår det att en del förskollärare anser det viktigt att skapa lärmiljöer som utmanar barn inom de olika kunskapsområdena som språk, matematik, naturvetenskap och teknik för att lägga grunden till ett livslångt lärande för dem.

Sammanfattningsvis visar forskning att den pedagogiska miljön bygger på ett växelvis samspel mellan den fysiska utformningen av miljön som artefakter, material, samspel mellan barn och

barn samt klimatet på förskolan, det vill säga den sociala miljön. Den pedagogiska miljöns utformning är att den ska underlätta barns lärande samtidigt som barn ska utmanas och stimuleras vidare i sina läroprocesser. Det är då viktigt att pedagogerna observerar och reflekterar kring hur miljön kan påverka barns agerande och utifrån det iordningställa passande lärmiljöer. Barn ska erbjudas en genomtänkt, målmedveten samt meningsfull lärmiljö för att på bästa sätt stimuleras till utveckling och lärande inom olika kunskapsområdena. Den pedagogiska miljön ska utformas så att omsorg, lek och lärande ses som en helhet i undervisningen. Pedagogerna ska inta ett respektfullt förhållningssätt både i mötet med barn och föräldrar, för att skapa ett tillåtande, samspelande och ett öppet klimat där pedagogerna strävar efter att möta alla barns livsvärldar. Pedagogerna ska lyssna på barnen och ska vara måna om att göra dem delaktiga i verksamhetens utformning och dess innehåll.

Teoretiska utgångspunkter

I följande avsnitt presenteras den valda teorin som anses vara passande för denna studies syfte som är att ge ökad kunskap om förskollärares uppfattning om hur förskolemiljön inomhus kan utformas för att främja barns utveckling och lärande.

De valda teorierna till denna studien är sociokulturellt perspektiv som används för att få en djupare förståelse vid analys av resultatet. Utvecklingspedagogisk teori och poststrukturell kunskapssyn används som ytterligare teorier för att hitta förståelse för hur förskollärarna målmedvetet ser på barns läroprocesser kopplat till lärmiljön.

Sociokulturellt perspektiv

Utifrån syftet och tidigare forskning har vi valt att undersöka lärmiljöer från ett sociokulturellt perspektiv där omgivning, kommunikation, interaktion och lek samt medvetna pedagoger ses som viktiga aspekter i barns utveckling och lärande. Det sociokulturella perspektivet grundas på Vygotskijs tankar om hur lärandet sker hos oss människor. Säljö (2012, s. 193) beskriver Vygotskijs tankar som att människor alltid utvecklas och att utvecklingen inte är begränsad till någon viss ålder utan att människan lär livet ut i alla olika situationer. Enligt Elfström, Nilsson, Sterner och Wehner-Godée (2014, s. 31) är interaktion med omgivningen en viktig aspekt för lärandet. Det vill säga att människan lär genom samspel med varandra samt att språk och kommunikation är en viktig del i lärande. Inom denna teori presenteras också om Vygotskijs proximala utvecklingszon, enkelt beskrivet som människans möjlighet att utvecklas och lära sig saker med rätt hjälp och stimulans från äldre barn och vuxna där deras erfarenheter och kunskaper kan bidra till att barn utvecklar kunskap (Hwang & Nilsson 2011, s. 67). Vygotskij (1995, ss.13,15, 16) kallar den kreativa förmågan hos oss människor för fantasi. Han menar att fantasin hör ihop med verkligheten genom att vi människor genom fantasi tolkar erfarenheter och känslor. Vidare beskriver Vygotskij att alla människor har förmågan att vara kreativa. Han menar att människans fantasiprocess grundas i leken genom att barns uppfattningar om omvärlden speglar sig i deras lek och då blir barn medvetna om sin omgivning. Barns fantasier kan ses som ny kunskap som grundas på tidigare erfarenheter. Vygotskij belyser att vuxna har mer erfarenheter och på så sätt en rikare fantasi än ett barn. Det blir då viktigt att i miljön ge barn förutsättningar att skapa nya erfarenheter, ju mer de får höra, se och uppleva desto mer utvecklas fantasin (Vygotskij 1995, s. 20). Strandberg (2006, s. 20) beskriver Vygotskijs teori som att barn aktivt tar del av miljön genom sin kreativitet och använder det i miljön som känns är meningsfullt för deras utveckling. Det betyder att det väsentliga för barns handlande är hur miljön gestaltas. I likhet med Strandberg beskriver Åberg och Lenz Taguchi (2017, s. 98) att det är viktigt att försöka tolka barns tankevärld för att kunna skapa intressanta, spännande och meningsfulla platser i miljön, där barn kan mötas, samspela och lära av andra.

För att skapa en miljö som främjar barns lärande utifrån Vygotskijs perspektiv beskriver Strandberg (2006, ss. 23, 24) följande begrepp som viktiga:

- *Interaktionen*, det vill säga vilka samspel som är möjliga i rummet.
- *Aktivitet*, vad är möjligt att göra i detta rum.
- *Artefakter*, vilka saker och verktyg finns för barnen att tillgå och hur förvaras materialet, upplever barnen att materialet är tillgängligt för dem.
- *Utvecklingsbegrepp*, vad vill vi pedagoger att barn ska utveckla och på vilket sätt kan dem nå detta mål.
- *Kreativitet*, är rummet färdigt eller ges barn möjlighet att förändra rummet med utgångspunkt i någon av de tidigare aspekterna.

I denna studie kopplas dessa begrepp ihop vid analysen av resultatet på följande sätt: *Interaktion* till den sociala miljön, *aktivitet* och *artefakter* till den fysiska miljön och *utvecklingsbegrepp* till den pedagogiska miljön. *Kreativitet* kan kopplas ihop med samtliga miljöer.

Det sociokulturella perspektivet kan förstås som att pedagogerna behöver ha läroplanens mål i tanken samtidigt som de ska utgå från barns tidigare erfarenheter, intressen och att barn ska vara delaktiga i utformandet av lärmiljöerna och på så sätt ges inflytande i sitt lärande.

Utvecklingspedagogisk teori

Utvecklingspedagogisk teori grundas på Pramling Samuelsson och Asplund Carlssons tankar och forskning kring förskolepedagogik där lek och lärande går hand i hand, vilket Pramling Samuelsson beskriver som "Det lekande lärande barnet" (Pramling Samuelsson 2003, s. 7). Barn lär när de leker och leker när de lär. Utvecklingspedagogiken utgår från begreppen lärandets objekt och lärandets akt. Med lärandets objekt menas att det finns ett bestämt fenomen som barn ska få utforska och erfara. Lärandets akt är själva lärprocessen hos barn (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2003, s. 20). Det som betonas i denna teori är att barn inte spontant själva utvecklas i förskolan utan att det behövs målmedvetna pedagoger som riktar barns uppmärksamhet och intresse mot ett innehåll – lärobjekt. För att lärandet ska bli meningsfullt för barnen behöver pedagogerna tolka deras perspektiv det vill säga försöka förstå deras tankar, funderingar och vilka erfarenheter de har kring olika fenomen, och utifrån det hittar vägar så att ett lärande sker - lärandets akt hos barn (Pramling Samuelsson 2003, s. 8). Det är viktigt att göra lärandet synligt för barn först genom att pedagogerna synliggör olika fenomen som barn möter i vardagen. Ett exempel kan vara när de leker med ficklampor och plötsligt uppstår en skugga och pedagogen uppmärksammar och reflekterar över skuggan tillsammans med dem. Detta kallas inom utvecklingspedagogiken för metakognitiva samtal där pedagoger hjälper barn att uppmärksamma olika fenomen i omgivningen som annars kan missas eller blir tagna för givet. Nästa steg i barns lärande är att få dem att reflektera kring sitt lärande, genom dialoger där pedagogerna uppmuntrar barn till att berätta, reflektera och uttrycka sina tankar och på så sätt ge de förutsättningar till att öka förståelse för det egna lärandet (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2003, s. 133). Även ur detta perspektiv blir den fysiska, sociala och pedagogiska miljöns innehåll en viktig förutsättning för barns utveckling och lärande. Vad vill förskollärarna att barnen ska erfara i förskolans olika miljöer? Vilket syfte och mål ligger till grund för dess utformningen av lärmiljöerna? Utifrån ovanstående ser vi även att denna teori relaterar till studiens syfte och frågeställningar.

Poststrukturell kunskapssyn

Utifrån ett poststrukturellt perspektiv på lärande och kunskap, är lärandet något som skapas mellan människor, material och rum samt att lärandet ständigt är i rörelse och i förändring. Med andra ord är lärandet en föränderlig process där barn och pedagoger lär tillsammans utifrån varandras tidigare erfarenheter samt nya frågor och funderingar som väckts här och nu i utforskandet av världen och dess olika fenomen. Med detta arbetssätt planerar pedagogen en början på en aktivitet utan att ha ett uppsatt lärandemål. Ett exempel är att pedagogen presenterar ett fenomen och låter barn utforska fritt utan att veta resultatet. Barn leder sitt utforskande och frågor leder lärandet framåt (Elfström et al. 2014, ss. 32, 33). Men att ha barns frågor och intresse i fokus betyder inte att pedagogerna ska lägga över ansvaret på dem över innehållet i verksamheten, det ställer snarare stora krav på pedagogerna som utifrån syfte ska hitta medvetna pedagogiska handlingar som berikar barns lärande och vidgar deras syn på omvärlden och dess olika fenomen (Åberg & Lenz Taguchi 2018, s. 47).

Med utgångspunkt i teorierna ser vi poststrukturellt perspektiv och utvecklingspedagogik som två lärandeteorier som kompletterar varandra på så sätt att utgångspunkten i poststrukturellt perspektiv handlar det om miljön, verksamheten ses som en aktiv faktor i barns lärande och med utgångspunkt i utvecklingspedagogiken ser pedagogers guidning som viktig del i barns lärprocesser genom att målmedvetet rikta barns lärande mot ett fenomen i meningsfulla sammanhang (Klaar 2013, Artikel IV ss. 1, 2).

METOD

I detta avsnitt redogörs för vilken metod som använts i studien, presentation av urval av respondenterna, pilotstudie samt hur studien genomfördes. Avsnittet redogör även för etiska aspekter och hur trovärdighet och giltighet tillgodoses i studien. Sist beskrivs hur bearbetning och analysen har genomförts i studien.

Val av metod

Datansamlingen gjordes genom en kvalitativ undersökning med halvstrukturerad intervju som metod, som lämpar sig i denna studie, då vi vill på ett så rättvist sätt som möjligt komma åt förskollärares resonemang gällande lärmiljöns betydelse för barns utveckling och lärande.

Kvalitativ halvstrukturerad metod

Fördelen med halvstrukturerad intervju som metod är att respondenterna ges möjlighet att svara fritt utifrån deras egna tankar och erfarenheter samt att intervjuaren kan ställa följdfrågor till respondenten som på så sätt kan leda till ett fördjupande samtal om forskningsområdet (Kihlström 2007, ss. 48, 49; Patel & Davidsson 2003, s. 79). Kvalitativ halvstrukturerad intervju beskriver Kihlström (2007, s. 48) som ett "vanligt samtal" men skillnaden är att samtalet har en bestämd inriktning som intervjuaren förhåller sig till. Utifrån dessa tankar samt syfte och frågeställningar arbetades det fram en intervjuguide med förutbestämda frågor samt förslag på uppföljningsfrågor (se bilaga 1). Detta för att på bästa sätt samla in relevant data till studien. Kihlström (2007, s. 48) belyser vikten av att intervjuaren ha i beaktning att inte ställa ledande frågor till respondenten för att på så sätt inte styra respondenten mot något svar. I rollen som intervjuare får egna åsikter läggas åt sidan då det är respondentens uppfattning, tankar, och svar som är det väsentliga. Utifrån detta sågs intervjuguiden som ett stöd vid intervjutillfället. Ljudinspelning användes under intervjutillfällena, men även för att som intervjuare ska kunna koncentrera sig och lyssna för att kunna ställa relevanta följdfrågor. Därmed få ett rikare innehåll, dels för att respondenten kunde berätta utan avbrott för anteckningar dels för att inte missa något av det som respondenterna sa (Löfgren 2014, s. 150).

Urval

De sex respondenter som valdes ut för att delta i studien är utbildade förskollärare som är pedagogiskt verksamma på kommunala förskolor i två olika kommuner i södra Sverige. De utvalda förskollärares yrkeserfarenheter skiljer sig åt vad gällande år verksamma i förskolan samt att respondenterna är i blandade åldrar. Till studien tillfrågades förskollärare som ansågs vara intresserade av att delta i undersökning, dessutom jobbar några av de utvalda respondenterna aktivt för att skapa goda lärmiljöer för barnen. Hjalmarsson (2014, s. 158) belyser att det är viktigt att välja respondenter som på bästa sätt kan bidra med svar på det som vill undersökas.

Genomförande

Inledningsvis startades sökning efter tidigare forskning och vidare litteratur om ämnet. Tidigare forskning hittades på databasen Nordic base of early childhood education - nb.ecec.org genom biblioteket på Högskolan i Borås. För att finna fler artiklar samt tidigare forskning om innemiljöns utformning för att främja barns utveckling och lärande användes forskarnas studier och artiklarnas befintliga referenslistor.

Därefter formulerades intervjufrågor som utgick från frågeställningarna som i sin tur är formulerade för att tydliggöra syfte med studien (Kihlström 2007, s. 50). Det diskuterades med handledaren kring samtyckesblanketten (se bilaga 2) och intervjufrågor innan undersökningen

påbörjades. Innan intervjuerna genomfördes gjordes en pilotstudie på en pedagog. Utifrån erfarenheter från pilotstudien omarbetades intervjuguiden till handledaren för godkännande.

Vid varje intervjutillfälle informerades respondenterna om de forskningsetiska principerna och de fick ge sitt medgivande till ljudinspelning samt att samtyckesblanketten kommer att förvaras på Högskolan i Borås. I studien valdes det att inte skicka ut frågorna i förväg till respondenten, för att svaren skulle bli mer äkta och baserade på forskollärarnas mer direkta tankar om ämnet. Intervjuerna genomförs på respektive förskola på utsatt dag och tid. Vi deltog båda studenter vid intervjutillfällena, Kihlström (2007, ss. 232, 233) menar att det ökar trovärdigheten eftersom det är två lyssnare vid intervjutillfället. Syftet med detta upplägg var också att den som agerade intervjuare skulle ge respondenten full uppmärksamhet genom att bara lyssna och den andra kunde anteckna det som sades samt eventuellt kroppsspråk. Därefter transkriberades tre intervjuer var. Hela skrivprocessen i studien har genomförts tillsammans av oss studenter.

Forskningsetik

I studien utgicks det från forskningsetiska principer för att skydda respondenterna som deltagit. Först togs muntlig kontakt och mejlkontakt med de berörda förskolerektorerna för att få deras medgivande till att utföra undersökning på deras förskolor. Därefter kontaktades respondenterna muntligt via telefon eller SMS-kontakt där de informerades om undersökningens syfte och tillfrågades om de ville delta i studien (Löfdahl 2014, s. 36).

I god tid innan genomförandet av intervjuerna delades de samtyckesblanketter ut, som Högskolan i Borås tagit fram. Där presenterades även syftet med undersökningen. Blanketterna samlades in innan intervjutillfället. I samtyckesblanketten framgick det att det var frivilligt att delta och att respondenterna när som helst kunde avsluta sin medverkan samt att det datamaterial som samlats in inte kommer att användas för något annat syfte (Löfdahl 2014, ss. 36, 37). Det framgick också att det kommer ske ljudinspelning vid intervjutillfället. För att skydda individen informerades respondenterna om att deras identitet inte kommer att synliggöras. Det innebär att ingen annan kan ta del av personuppgifter som dem har uppgett eller på något sätt spåra deltagarna. Respondenterna har informerats om att deras namn kommer att fingeras vid eventuella citat. Vid transkriberingen har alla namn och kopplingar avidentifierats som kan leda till den enskilda individen samt deras arbetsplats (Löfdahl 2014, s. 34; Vetenskapsrådet 2017, s. 40).

Nyttjandekravet innebär att insamlad data endast får användas till det kommande examensarbete och att insamlade data kommer att makuleras när examensarbetet är godkänt. Detta framgick även i samtyckesblanketten (Löfdahl 2014, s. 38; Björkdahl Ordell 2007, s. 27).

Löfdahl (2014, ss. 32, 35) menar att god forskningssed även innebär att studenter reflekterar över sitt etiska förhållningssätt. Detta gjordes genom att det presenterades ett ärligt resultat från respondenternas svar och att forskarna visade respekt till respondenterna genom hela forskningsprocessen.

Trovärdighet

När en studie genomförs ska det som undersöks samt de metoder som används vara passande för att få svar på syfte och frågeställningar och på så vis stärka studiens trovärdighet (Frejes & Thornberg 2015, ss. 258, 259).

För att öka studiens trovärdighet utfördes en pilotstudie på en pedagog för att se om

intervjufrågorna var tydliga, relevanta och kunde ge svar på syftet och frågeställningarna (Kihlström 2007, s. 231). Som det tidigare nämnts deltog båda studenterna vid intervjutillfällena för att på så sätt vara två lyssnare samt användes ljudinspelning som verktyg för att inte missa något som sades, vilket Kihlström (2007, s. 232) menar är två sätt som ökar trovärdighet. Vid formulering av intervjufrågor användes ett enkelt språk för att respondenterna skulle förstå vad som efterfrågades, enligt Trots och Hultåker (2016, s. 63) är det ett sätt att stärka trovärdighet. För att kunna mäta trovärdighet och giltighet i en kvalitativ undersökning behövs tillräcklig mängd insamlade data samt noggrann granskning av det insamlade materialet för att få fram ett resultat (Ross 2014, s. 51). Vidare beskriver hon att egna värderingar om det som ska undersökas bör tänkas bort för att på bästa sätt få fram respondenternas sätt att se på dess betydelse. Detta gjordes genom att lyssna på de inspelade intervjuerna flera gånger samt lästes det transkriberade materialet för att lättare kunna tolka och sätta sin in i respondenternas utsagor. För att ytterligare stärka trovärdigheten har citat från respondenterna använts, för att göra det lättare för läsaren att förstå och sätta sig in i resultatet (Kihlström (2007, s. 164). För att öka trovärdigheten behövs det systematiskt redogöra för hur studien har genomförts vilket framgick i studiens genomförande och analysdel samt att det finns en röd tråd i studien med utgångspunkt från syftet och frågeställningarna (Ross 2014, s. 53).

Analys

För att på bästa sätt kunna granska det insamlade materialet valdes en kombination av grundad teori och fenomenografisk ansats. Denna kombination kallas av Fejes och Thornberg (2015, s. 37) för ”ad hoc”.

Intervjuerna transkriberades, följt av genomlyssning och läsning av det insamlade materialet, vilket är hämtat från en fenomenografisk metodansats, att bekanta sig med materialet (Dahlgren & Johansson 2015, s. 167). Därefter påbörjades analysarbetet av den insamlade empirin. För att få en överblick av det insamlade datamaterialet och för att få det mer hanterbart sorterades, organiserades och kodades materialet i olika steg, ett tillvägagångssätt som är hämtad från grundad teori samt fenomenografisk metodansats (Fejes & Thornberg 2015, ss. 28–35; Dahlgren & Johansson 2015, s. 167). Första steget var att analysera data öppet och så fördomsfritt som möjlig och där igenom identifiera mönster i respondenternas svar och berättelser. Det gjordes genom att kategorisera data utifrån studiens frågeställningar fysisk, social och pedagogisk miljö samt identifiera begreppet lärmiljö. I detta skede av analysarbetet lades teorierna åt sidan. Det valdes att inte ställa frågeställningarna till respondenterna, istället frågades vad begreppet lärmiljö innebär för dem. Syftet var att få respondenternas syn på hur de tolkar begreppet lärmiljö och om de själva delade in lärmiljöerna i begreppen fysisk, social och pedagogisk miljö. Efter de var det vår uppgift att tolka och sortera deras upplevelser om vad som tillhörde respektive miljö. Andra steget var att granska tidigare kodning och hitta nya mönster och nyckelord till respektive kategori genom en ny färgkodning, vilket benämns som selektiv kodning utifrån metodansatsen grundad teori (Thornberg & Forslund Frykedal 2015, ss. 52, 53). För att finna lämpliga nyckelord togs det hjälp av studiens valda teori och dess begrepp: interaktion, aktivitet, artefakter, utvecklingsbegrepp och kreativitet.

- Under begreppet fysisk miljö hittades utformning, material, yta, vrå samt lekmiljöer.
- Under begreppet social miljö hittades värdegrund, samspel, trygghet och omsorg.
- Under begreppet pedagogisk miljö hittades pedagogens förhållningssätt och barnsyn, innehåll för att inspirera och utveckla barns lärande.

Sista steget blev att finna svar på syftet och frågeställningarna som fokuserar på hur innemiljön

utformas för att främja barns utveckling och lärande utifrån den fysiska, sociala och den pedagogiska miljön.

RESULTAT

I detta avsnitt presenteras studiens resultat utifrån frågeställningarna och nyckelorden från analysen samt citat från respondenterna. De sex respondenterna kallas för "Annika", "Anette", "Amanda", "Anna", "Annie" och "Angelica" för att skydda deras identitet. Resultatet inleds med en beskrivning av förskollärarnas upplevelser kring begreppet lärmiljö samt vad de ser som viktigt i skapandet av olika lärmiljöer.

Begreppet lärmiljö

Förskollärarna beskriver begreppet lärmiljö som en miljö där barn vistas och där ett lärande sker. Lärmiljön beskrivs också som en föränderlig, variationsrik, inspirerande och genomtänkt miljö som ska främja barns utveckling och lärande.

En miljö där det finns möjligheter för barnen att lära sig om varierade saker, en genomtänkt miljö alltså en miljö med en tanke bakom att man har ett syfte varför miljön ser ut som den gör /.../ Lärmiljön på vår avdelning är med utforskande och lär lust eller lust att lära i fokus samtidigt som vi vill ha en miljö som är lugn och har en lugn inverkan på barnen

(Amanda)

Resultatet visar att förskollärarna anser att de olika lärmiljöerna påverkar barns utveckling och lärande. Samtidigt anser de även att det är en utmaning och inte alltid så lätt att skapa goda lärmiljöer som möter alla barns behov och samtidigt som det främjar både gruppens och individens lek och lärande. Några förskollärare beskriver lärmiljön som den tredje pedagogen, det vill säga att pedagogerna använder lärmiljön som stöd i undervisningen i vardagen.

Lärmiljön som den tredje pedagogen ska vara så bra utformad så att den är en hjälp för oss i sig, speciellt när det är som det är när man är så pressad med personal så behöver man verkligen ha en bra miljö som stimulerar både lek och lärande /.../ Men det är ju en utmaning.

(Angelica)

Den fysiska miljöns betydelse för barns utveckling och lärande i förskolan

Förskollärarna anser att det som har stor betydelse för den fysiska miljön är själva utformningen. Resultatet av intervjuerna visar att förskollärarna belyser att material, möblering, vrår samt planering av yta i stor utsträckning påverka barns utveckling och lärande.

Utformning

Resultatet visar att förskollärarna använder sig av observationer där de observerar hur och vad barnen gör. Trygghetsvandringar används även som redskap för att utforma den fysiska miljön, pedagogerna går då från rum till rum med barnen enskilt och ställer olika frågor om hur de upplever rummen. Samtliga förskollärare beskriver att de utgår från barnens perspektiv "vad välkomnar vi barnen med" (Annika). De utgår även från barnens behov, intresse och förskolans läroplansmål som en grund i skapandet av den fysiska miljön.

Det är lätt att vi tycker att vi skapar bra miljöer fast det är ju inte vi som ska bli inspirerade i den, ja det är väl viktigt det också men i huvudsak är det barnen som ska bli inspirerade i miljön.

(Anette)

Material

Materialets tillgänglighet anser förskollärarna har en betydelse för barns utveckling och lärande på flera sätt. Genom materialets placering och tillgänglighet kan barn själva lätt ta fram och

undersöka och utforska det när dem vill. De förklarar att allt material som är synligt i miljön är tillgängligt för barnen så att de ska kunna utforska och jobba med det när de själva vill. En del material förvaras högre upp av olika anledningar men är ändå tillgängligt för barnen genom att materialet presenteras med bilder på väggen eller i en pärm där de kan tala om eller peka på vad de vill jobba med. En förskollärare berättar att det material som inte är tillgängligt för barnen är skapande material som färg, där dörren in till ateljén är stängd.

Ja, det de har tillgång till det som de ser. Ja förutom färgen, den dörren är stängd in till skapande /.../ önskat att vi kan använda ateljén i vardagen också /.../ lite material högre upp när vi jobbar med små barn men dom är synliga.

(Annie)

Ett par förskollärare förklarar att de har ett lärandesyfte med att barnen ska få be om visst material, detta för att utveckla en ansvarskänsla, det gäller till exempel experimentmaterial som de är extra rädda om.

/.../ men sen kan det finnas material som vi inte har framme men har bilder på istället och vill man ha det får man låna det och lämna tillbaka till oss och får känna lite ansvarskänsla också.

(Annika)

Att använda blandat material som kan användas på mer än ett sätt och gestaltas på olika vis både i utforskande och i leken ser förskollärarna som en fördel för att främja lärandet i leken och i deras utforskande. Genom att erbjuda utmanande och skapande material till barnen vill förskollärarna stimulera deras kreativitet, fantasi och utmana dem i sitt lärande istället för att bara använda sig utav färdigt material.

Vi köper inte så mycket färdigt material som mikrovågsugn till hemvrån/.../ utan att barnen själva får använda sin fantasi /.../ utan väcka idéer hur de kan skapa en egen Micro, ska vi ta en kartong? /.../ så får man in andra bitar i det med.

(Anna)

Om ett material blir ointressant eller oattraktivt kan det få ett helt nytt liv genom att byta plats eller lägga till eller ta bort något, detta är något som alla intervjuade förskollärare menar främjar barn till nytt utforskande och lärande.

Ett material kan användas på ett sätt i en viss miljö men flyttar man det materialet till ett ljusbord, exempel kan det användas på ett annat sätt.

(Anette)

En förskollärare berättar att de har tagit bort nästan allt färdigt material på avdelningen som till exempel dockor. Istället bygger de upp sin miljö utifrån sitt projekt, fenomenet ljus, där är det tillfört mycket utforskande material och tekniska hjälpmedel för att barnen ska kunna undersöka fenomenet med sinnen och på ett varierande sätt.

Vi har tagit bort nästan alla färdiga leksaker, vi har inga dockor eller matsaker och sånt där som man ofta har på en avdelning /.../ det vi har som är färdigt är ju böcker, bultbräda och pussel men allt det andra är liksom saker som kan bli vad som helst i barnens fantasi.

(Amanda)

Samtidigt anser en förskollärare i denna studie att färdiga leksaker som en dockspis och leksaksmat inspirerar barn till olika lekar som till exempel kiosk och café. Resultatet visar att förskollärarna använder både färdiga leksaker och material som i barns fantasi kan bli vad som helst för att utmana och stimulera deras lek och lärande.

.../ material som går att göra många saker med, som går att använda på många olika sätt som bygg och teknik, att det finns föränderligt men även att det finns hemvråer som inbjuder mer till att leka affär, konditori, alla dom bitarna och det är ju ganska mycket färdigt men att de ändå inbjuder till lek.

(Annika)

Yta

Förskollärarna redogör för att de skapar en större yta kring temat eller projektet så att barnen kan öka sitt utforskande och lärande. En förskollärare beskriver att de har en liten yta och har löst det genom att använda hyllor till att förvara materialet och på så sätt blir det tillgängligt för dem. Ett par förskollärare berättar också att de använder utemiljön som ett komplement till innemiljön för det är för trångt eller att de har en för liten yta. Flera förskollärare beskriver att de delar barnen i mindre grupper för att lättare kunna möta och utmana dem i sina läroprocesser samt att det ger barnen mer utrymme till utforskande och lek.

Detta är en liten förskola och är byggd till färre barn. Och nu är det ofta så att de kan trycka in fler barn än vad som är tanken för ytan och då är det mycket som ska få plats .../ så då får man tänka att man kan ta ut saker istället och tänka att utemiljön istället får bli en stor del.

(Anna)

En nackdel som förskollärarna ser är ytan där barn vistas, att det inte är tillräckligt med rum samt att fönsterna är stora så andra barn står och stör de andra barnen så att de får svårt att koncentrera sig.

Nackdel är att vi inte har något utrymme där vi kan stänga in oss med bara några barn och vara ifred.../ för vi har stora fönster, där dom andra barnen står och kollar.../ det stör lite .../så dom kan inte koncentrera sig riktigt.

(Annie)

Vrå samt lekmiljö

Alla förskollärare redogör för att de delar upp ytan med rum i rummen för att skapa vrå till exempel bygg- och konstruktion, hemvrå, ljuslaboratorium eller sinnenrum. En förskollärare beskriver att de möblerar rummen så att pedagogerna ska ha överblick över barnen och det som händer där medan barnen upplever det som avskärmad miljö.

Möblerna gör jättemycket, vi har ju de här Kalix från IKEA som är kvadrater med fack som du ser igenom vilket ger ett luftigt intryck sen har vi några högre som delar av rummet men sen har vi några som är lägre där vi ser över men inte barnen, vi tänker att barnen få liksom en liten avskärmad miljö medan vi har överblick ändå.

(Amanda)

Förskollärarna beskriver att de jobbar temainriktat eller utifrån ett projekt som en röd tråd i sin verksamhet där lek och lärande går hand i hand i en utforskande lärmiljö. Flera förskollärare berättar att de har iordningställt lekmiljöer utifrån deras tema. Syftet är att barn genom lek ska få möjlighet att bearbeta det som de fått uppleva och lärt sig vid andra lärtillfällen. Lekmiljöerna utformar pedagogerna tillsammans med barnen genom att de samtalar om vad som ska finnas där. Barnen får tillverka eget material och på så sätt blir de delaktiga i utformandet av lekmiljön.

Jag kan ta sjukhuset som ett exempel för det är ju ändå en miljö som dom har skapat och det är utifrån temat och där ser man tydligt att de delarna som vi jobbar med på andra ställen än i sjukhuset om man säger att vi tittar på en film som har med kroppen att göra eller om vi skapar annat material som har med kroppen att göra så kan man se att det går hand i hand med leken

./.../ en lärmiljö som barnen har skapat och där det sker mycket lärande och utveckling just kring vårt tema.

(Anette)

Några förskollärare berättar att de iordningställer rum som uppmuntrar barn till ett utforskande lärande av temat som sinnesrum och ljuslaboratorium.

Vi har ett sinnesrum och har vi en tavla med olika material, olika ljudmaterial för tillfället. Tanken är då att dom ska få utforska fritt och därvid är det jättespännande och se vad de gör ./.../ utforska olika sätt att göra ljud på både med instrument men även med annat material.

(Angelica)

Den sociala miljöns betydelse för barns utveckling och lärande i förskolan

Resultatet visar att den sociala miljöns utformning är det värdegrundsarbete, samspel omsorg och trygghet som är i fokus. Samtliga förskollärare anser att barn lär i samspel och tillsammans med andra människor. För att skapa ett bra socialt klimat ser de interaktion och trygghet som viktiga aspekter. För att skapa en trygg och lärorik social miljö behöver dem ta hjälp av den fysiska miljön genom att skapa mötesplatser och lekmiljöer där flera barn kan leka tillsammans, kommunicera och lära av varandra. Lärmiljön ska även uppmuntra till samarbete på ett utforskande sätt för att främja barns sociala förmågor.

Det sociala det spelar stor roll. Med små barn är det mycket där vårt fokus ligger. Värdegrundsfrågor, trygghet det här första. För har du inte de kan du inte lära.

(Annie)

Värdegrund och samspel

Förskollärarna redogör för flera sätt hur de i lärmiljön försöker ge barnen förutsättningar till att samtala, reflektera kring sitt lärande samt hur de kan främja barnens sociala kompetenser i vardagen. Förskollärarna använder sig av dokumentationsbilder på väggen som ett sätt där barnen kan mötas och samtala om det som de har upplevt på förskolan. Här får de också samtidigt reflektera kring sitt lärande och ta del av andras tankar och funderingar.

Mycket bilder på det vi pratar om ./.../ för att vi tillsammans ska kunna reflektera.

(Annie)

För att uppmuntra samspel i barns lek visar resultatet att förskollärarna bygger upp lekmiljöer utifrån deras intresse och att det ska inbjudas till att flera barn kan hitta en roll i leken. Ett annat sätt för att stimulera barns lek är att dela dem i mindre lekgrupper för att de ska få mer utrymme för att vidareutveckla sin lek. Förskollärarna berättar även att syftet med att dela barngruppen är att barn ska finna nya kompisrelationer och upptäcka andra lekar och på så sätt utveckla barns lek och lärande, men också för att främja en positiv gruppkänsla.

Det som är tanken att de ska samlas där inne, det finns ett väntrum och så finns det en sjukhussäng och så finns det ett skrivbord så det kan vara flera doktorer det finns ett ljusbord där de kan kolla röntgenbilderna, de kan ju vara 2 doktorer, flera patienter i väntrummet och tanken är det är inbjudande för att det ska vara fler med i leken.

(Anette)

Förskollärarna beskriver att de vill skapa lärmiljöer som uppmuntrar till samarbete och där barn kan utforska och lära av varandra. Genom att samarbeta menar de att barn utvecklar sociala förmågor som till exempel turtagning, visa hänsyn för varandra och ser varandras olika

upptäckter och på så sätt vidgar de sina erfarenheter genom att se världen ur andras perspektiv “Barnen lär sig samarbeta /.../ta hänsyn till varandra” (Amanda).

För att kunna möta det enskilda barnets behov och utmana dem vidare i sina lärprocesser delar förskollärarna barnen i mindre grupper. En annan fördel med att dela barnen ur en social synvinkel är att samspelet mellan barn kan förändras så att de blyga barnen kan ta mer plats och på så sätt stärka deras identitet “våga va i centrum /.../ stärka dom i de” (Annie).

Vara lyhörd inför barnen /.../ intresserad av deras behov och intressen samtidigt som de ska få omsorg och närhet om de behöver. Lyhörd medforskare med en ömsint hand, vägledare i sociala relationer för det kräver ju också sitt.

(Amanda)

Resultatet visar att förskollärarna har uppmärksammat att det märks i den sociala miljön när det behövs en förändring i lärmiljön. Detta genom att barnen bara går runt och inte hittar något som intresserar dem, de blir mer spring och konflikter ökar bland barnen.

Vi har en dynamik nu i gruppen som behöver stöd i från miljön för att det ska fungera och vi ska kunna introducera nya material å ja visa dom andra saker /.../istället för att bara lösa konflikter.

(Angelica)

Det framkommer i resultatet att värdegrundsarbetet ständigt finns som en röd tråd i verksamheten genom att det uppstår olika etiska dilemma både i barns lek och i deras utforskande. Genom att samtala och försöka hitta lösningar på problem så skapas lärtillfällen, där barn ges möjligheter till att utveckla sin sociala förmåga. I den sociala miljön visar resultatet att förskollärarna anser det viktigt att ge barn inflytande över vilka regler som ska finnas. Både när det gäller bemötandet gentemot varandra och regler kring material eller regler kring vilka aktiviteter som kan genomföras i de olika rummen. Det redogörs också för att förskollärarna har som mål att väva in värdegrunden i sitt tema. Ett par förskollärare beskriver också att de har värdegrund som tema vilket inte blir lika synligt i den fysiska miljön utan att den syns mer bland barnen.

Trygghet och omsorg

För att skapa en trygg lärmiljö genomför förskollärarna trygghetsvandringar med barnen där det enskilda barnet själv kan berätta hur de upplever och känner sig i de olika lärmiljöerna på förskolan. Utifrån barnens tankar, känslor och intresse försöker arbetslaget skapa rum där de känner sig trygga för att väcka deras utforskande, glädje och leklyst.

Vi gör trygghetsvandringar två gånger om året /.../ vi går från rum till rum sen frågar vi barnen vad brukar du göra här? är det något du inte brukar använda här inne? hur känner du dig när du är här inne? är det något du saknar eller vill förändra?

(Annika)

För att skapa en trygg lärmiljö menar förskollärarna är det av stor vikt att de är närvarande och aktivt deltar i barnens utforskande. Genom närvarande pedagogerna kan också barnen stötts och finna andra förmågor hos sig själva. Några av förskollärarna upplever att det inte alltid är så lätt att vara tillgänglig och agera medforskare på grund av stora barngrupper och få pedagoger. Å andra sidan beskriver en förskollärare att deras lärmiljö är utformad på så sätt att de inte upplever det som ett hinder att jobba själva, utan tar hjälp och stöd av lärmiljön.

Jag menar att lärmiljön är ett stöd, det är inte jobbigt att vara ensam pedagog på vår avdelning /.../ det är inga problem för att jag har miljön som stöd, jag vet att barnen har hela tiden något

som tilltalar dom och de är sysselsatta, de jobbar ensamma eller tillsammans och är det något kan de enkel säga till mig.

(Amanda)

Observationer är ett annat verktyg som förskollärarna använder sig av för att upptäcka hur samspel sker mellan barn i de olika vråna samt hur stämningen är i barngruppen. På så vis kan pedagogerna i arbetslaget förändra och bygga upp en trygg, social miljö där barn ges möjlighet till samspel med varandra. Förskollärarna anser att det är viktigt att skapa platser där barn kan få vara ifred och därmed ge dem förutsättningar att få utforska enskilt vilket också kan ses som en trygghet för barnen.

Samtliga förskollärare anser att förändringar i lärmiljön främjar barns utveckling och lärande. Å andra sidan säger en av förskollärarna att förändring och ommöblering inte alltid främjar alla barns lärande utan att vissa barn kan bli oroliga och otrygga när det förändras allt för ofta.

Den pedagogiska miljöns betydelse för barns utveckling och lärande i förskolan

Studiens resultat visar att den pedagogiska miljöns utformning speglar både den fysiska och sociala miljön på så sätt att det alltid finns en pedagogisk tanke i utformade av de olika lärmiljöerna. I förskollärarnas upplevelser framgår det att pedagogernas förhållningssätt, barnsyn och verksamhetens innehåll är tre aspekter som påverkar barns förutsättningar till utveckling- och lärande i de olika lärmiljöerna.

Pedagogernas förhållningssätt och barnsyn

En förskollärare lyfter hur viktig det är att granska sig själv, i bemötande av barnen och hur de bjuds in till undervisningsaktiviteter.

Vi pedagoger använder ju också Ipaden för att dokumentera våran undervisnings aktivitet för att sedan kunna gå tillbaka för att se hur agerar jag i förhållande sätt till barnen och nu jobbar vi med inplantering av läroplanen och då har det vart det här med normer och värden å digitalisering och jämställdhet och då använder vi det för att kunna se på oss själv hur agerar jag med flickor och pojkar och barn som har ett verbalt språk och barn som inte har det verbala språket och hur bjuder jag in dem i undervisnings aktiviteterna.

(Amanda)

Samtliga förskollärare berättar att det är viktigt att ha ett tillåtande förhållningssätt gentemot barnen samt att försöka tolka lärmiljön utifrån barns perspektiv och därmed inte vara för snabb på att säga nej utan istället låta barnen utforska på sitt sätt. En förskollärare säger att de har blivit mer medvetna med åren att materialet och leksakerna ska vara på barnens nivå så att det blir tillgängligt för dem. En förskollärare beskriver att de sätter sig på barnens nivå eller på golvet när det ska planeras och förändras i de olika lärmiljöerna för att på så sätt se miljön från barns perspektiv.

När jag sitter på golvet så ser jag ju miljön utifrån hur barnen ser den och upplever den och då kan man också reflektera över, men här ser ju jättekasigt ut och ha denna här eller varför har vi satt den högt upp där /.../ den är ju viktig samtidigt så har jag ju en roll att introducera miljön på olika sätt till barnen. Och möta barnen alltså inte bara för att jag tycker att man ska gör så behöver man liksom inte göra så. Utan det är som sagt tillåtande å vara där kanske mer hjälpa dom spinna vidare på det dom har kommit på.

(Annie)

Alla förskollärare förklarar att de tillsammans i arbetslaget reflekterar över lärmiljön och hur de ska utveckla den vidare i sitt lärande. De beskriver också att de tillsammans diskuterar vilken

barnsyn och vilket förhållningssätt de har för att på bästa sätt skapa en god samsyn kring hur de ska arbeta för att stötta och utmana barnen vidare i sina lärprocesser.

Vi reflekterar mycket på planeringen /.../ mycket tid går egentligen till lärmiljön /.../ hur har det varit? har dom varit intresserade eller har de bara sprungit runt och inte liksom velat göra något.
(Anna)

Pedagogers olika syn och förhållningssätt kan hämma barn i sitt lärande på så vis att ett icke tillåtande och nejsägande förhållningssätt inte erbjuder någon variation till lärande och på så sätt stimuleras barnen inte vidare i sitt utforskande och lärande.

Mycket tycker jag handlar om hur tillåtande man är som pedagog. Alltså jag har jobbat med både dom som inte är tillåtande som har en förutbestämd bild över hur man tycker ett material ska användas liksom och då blir det ett utfall då lär ju barnen bara det som pedagogen vill att de ska lära sig, medan en pedagog som är lite mer tillåtande gör ju att barnen mer själva kan styra sin utveckling och lärande, att de själva liksom kan bestämma hur de ska använda materialet.
(Anette)

En förskollärare berättar att de ska ses som förebilder för barnen. Pedagogerna ska tänka på hur de pratar och är mot varandra speglar sig i barnen. Att som pedagog vara närvarande betyder inte alltid att de ska vara delaktig utan att låta barnen upptäcka på egen hand samtidigt som pedagogerna ska finnas där i bakgrunden. Förskollärarna resonerar mycket kring barns inflytande och delaktighet genom att vara en god lyssnare och lyfta barns tankar och idéer när de har reflektionstid tillsammans, pedagog och barn.

Deras inflytande är ju hur vi tittar på dom /.../ när vi reflekterar så får dom indirekt inflytande, dom visar och berättar vad dom tycker om att göra och inte tycker om.
(Anna)

Samtliga förskollärare ser barnen som det kompetenta barnet. En förskollärare berättar att det är viktigt att de ser barnen som "kompetenta forskare och att vi är deras medforskare" (Amanda). De anser också att barnen äger miljön "att barnen alltid är utgångspunkten" (Annika). De beskriver vidare att det är viktigt att som pedagog vara delaktig i barnens utforskande genom att sätta ord på saker och det som händer, ställa frågor för att få barnen att reflektera kring det som händer och för att ett lärande ska ske hos dem.

Bara för att det finns en våg i matematikhörnan /.../ så lär sig inte barnen vad en våg är eller att det handlar om vikt, om inte vi är där och pratar och diskuterar med dom. Varför går den ner i balansvågen? kan vi få dom att väga jämnt? de kanske forska i det och undersöker det men vet inte vad begreppen är.
(Anette)

Innehåll för att inspirera och utveckla barns lärande

Förskollärarna använder sig av bilder i lärmiljön som ett verktyg för att stimulera barns utveckling och lärande. En förskollärare berättar att de använder sig av inspirationsbilder för att utveckla barnens lärprocesser inom bygg- och konstruktion för att så småningom kunna "följa en ritning" (Angelica). En annan förskollärare beskriver att de använder bilder för att barnen ska se sitt eget lärande genom att dokumentera deras utforskande kring temat. En tredje förskollärare förklarar att de använder bilder utifrån flera syften dels för att hjälpa barnen att hitta i miljön och att det ska vara lättare att hålla ordning i miljön. Ett annat syfte är att göra barnen bekanta med digitalisering och avkodning.

Det ska vara lättåtkomligt för barnen och sen har vi även börjat märka upp det så vi har en bild på lådan och en i hyllan där det ska stå och det är ju också ett sätt för att få jobba med det här

med digitalisering och så det här med avkodning/.../ när man är färdig stoppar man tillbaka de i sin uppmärksatta låda som ska tillbaka till hyllan så att det är tillgängligt för nästa person som kommer.

(Angelica)

Samtliga förskollärare beskriver att det är viktigt att introducera materialet för barnen så att de får en idé kring hur materialet kan användas, samtidigt som de får utforska det fritt och använda det på deras eget sätt, så länge barnen är rädda om materialet. I resultatet framgår det att pedagogerna har ett ansvar att lära barnen vara rädd om artefakterna. Det visade sig i deras resonemang att det inte alltid är så lätt att sätta gränser när utforskandet kan bidra till att saker och material kan gå sönder.

Det blir ett dilemma jag hade ett barn som satt med ett knopp-pussel. Så hen kan pussla stora pussel annars men hen satt med knopp-pusslet och bit efter bit åkte ner på golvet. Och sen tillslut så ställde hen sig på golvet och så ställde hen sig på pusselbiten med knoppen neråt och sen stod hen och gnodde med den på golvet. Och då va jag sån ska jag låta hen göra de för hen har säkert någonting hen känner eller utforska eller någonting. Men pusselbiten kan ju också det är ju ett pussel vi vill ska kunna hålla.

(Annie)

En förskollärare beskriver att det är viktigt att erbjuda barn estetiska uttrycksformer som en variation av lärande. Till exempel genom musik, dans, drama och motorik.

Vi tycker att är viktigt att man får erfarenheter så att man kan bekanta sig med uttrycksformerna. Därför tycker vi det är viktigt att vi erbjuder så många olika uttrycksformer som möjligt.

(Anna)

Vissa förskollärare berättar att de använder digitala verktyg som ett redskap för att stimulera barn till lek och lärande. Genom att använda sig av QR koder och att projicera med bilder eller video och använda sig av green screen tillsammans med barnen. De använder Ipads tillsammans med barnen och dokumenterar därmed barnens eget lärande. Detta skrivs sedan ut och används som inspirationsbilder där de kan reflektera tillsammans med både andra barn och pedagoger.

IKT i vår lärande miljö vi jobbar med en del QR koder och projicerar mot väggen och så där för att få en annan dimension av det för jag tror att det är viktigt att man tar in olika delar i lärmiljön inte att de bara ska lära sig på ett sätt.

(Anette)

Alla förskollärarna planerar de olika lärmiljöerna för att samtliga mål ur läroplanen ska kunna ske i alla de olika vråna på avdelningen. De beskriver också att temat eller projektet styr innehållet i hela lärmiljön och att de utgår från barngruppens intressen och behov när de planerar för verksamheten.

Förskollärarna berättar att de lägger grunden för ett livslångt lärande för barnen. De är också medvetna om att de kanske inte kan få barnen att redogöra för alla olika naturvetenskapliga fenomen. Men genom att erbjuda barnen olika sinnesupplevelser i en målstyrd men samtidigt lustfylld lärmiljö så kan pedagogerna i förskolan så många frön när det gäller barns lärande menar dem.

Barn lär genom att prova, resultatet är inte det viktiga utan själva processen.

(Anna)

Sammanfattning av resultatet

Sammanfattningsvis visar resultatet att förskollärarna arbetar aktivt med uppdraget att iscensätta lärmiljöer som stimulerar barns lek och fantasi, samtidigt som den ska utmana och stötta barn i sitt kunskapsskapande. Förskollärarna skapar lärmiljöer utifrån läroplanens mål, barns behov, intresse, erfarenheter och det pågående temat. För att stimulera och utmana barnens ämneskunskap får de i lärmiljön, med alla sinnen möta matematik, naturvetenskap och teknik inför skolans värld. Förskollärarna ser därmed lärmiljön som den tredje pedagogen och använder den som ett redskap i vardagen för att stötta barnen i sina lärprocesser.

Det framgår i förskollärarnas resonemang att en tilltalande och inbjudande lärmiljö inspirerar barn till att undersöka, utforska, skapa och leka i meningsfulla sammanhang. Förskollärarna ser det viktigt att erbjuda barn en varierad lärmiljö där de får möjligheter att använda sina olika förmågor för att på så sätt öka sitt kunnande.

Lärmiljöer handlar om pedagogernas förhållningssätt att se barn som kompetenta och aktiva och ge dem inflytande över innehållet och utformningen av lärmiljöerna. Förskollärarna ser på sin roll som barns medforskare och på så sätt stötta dem vidare i sina lärprocesser. De beskriver att barn lär genom interaktion med sin omgivning, genom dialog, samspel och lek. Här blir den sociala miljön viktig. För att skapa en god social miljö finns alltid värdegrundsarbetet levande i vardagen.

Arbetslagen reflekterar kontinuerligt vid planering kring vad lärmiljön erbjuder barnen och vad den inbjuder till ur ett barns perspektiv. Vilket är ett positivt och överraskande resultat, då vår erfarenhet är att det inte diskuteras så ofta vid planering.

Det som framgår i studiens resultat är att det krävs en fysisk, social och pedagogisk miljö för att ett lärande ska ske samt att dessa tre miljöer vävs ihop för att kunna skapa en god lärmiljö i förskolan.

DISKUSSION

I detta avsnitt presenteras resultatdiskussion, metoddiskussion och didaktiska konsekvenser från studiens resultat.

Resultatdiskussion

Syftet med denna studie har varit att ge ökad kunskap om förskollärares uppfattning om hur förskolemiljön inomhus kan utformas för att främja barns utveckling och lärande. Vi upplever att det inte är helt enkelt att särskilja de olika miljöerna. Resultatet visar att respondenterna upplever att de olika miljöernas utformning påverkar barns förutsättningar till utveckling och lärande på olika sätt, samtidigt som de vävs ihop för att på så sätt bli en god lärmiljö.

Studiens frågeställningar:

- Vad har den fysiska miljön för betydelse för barns utveckling och lärande?
- Vad har den sociala miljön för betydelse för barns utveckling och lärande?
- Vad har den pedagogiska miljön för betydelse för barns utveckling och lärande?

Vi har skapat nya rubriker i resultatdiskussionen för att påvisa hur dessa tre frågeställningar vävs samman och anpassat rubriker efter resultatets innehåll.

Verktyg för att utforma en god lärmiljö

Förskollärarnas uppfattning kring de olika lärmiljöernas betydelse för barns utveckling och lärande bekräftas i stora delar av den tidigare forskningen, det vill säga att det visar sig att samtliga förskollärare ser lärmiljön som viktig och använder den för att främja barns utveckling och lärande i vardagen. Åberg och Lenz Taguchi (2018, s. 51) belyser att det finns en föreställning om att förskolans miljöer är en perfekt miljö för barn och på så sätt glöms betydelsen av miljöns utformning bort vid observationstillfällen. Fokus läggs på barns egenskaper, brister och svårigheter istället för att reflektera kring hur miljön kan påverka deras agerande och handlande. Tvärtom visar vårt resultat att förskollärarna observerar och reflekterar kontinuerligt och medvetet kring hur miljön påverkar barns sätt att agera samt hur de ska utforma miljöer där barn finner inspiration till att vilja utforska och lära. Som verksamma upplever vi ibland att barn kan ha svårt att koncentrera sig, men det kanske handlar om att det är lärmiljön som är svår att koncentrera sig på. Utifrån ovan nämnda tolkar vi att förskollärarna ser på lärmiljön ur en poststrukturell kunskapssyn där lärandet sker mellan människor, material och rum samt att lärandet ständigt är i rörelse och förändring (Elfström, et al. 2014, s. 31).

Förskollärarna i studien beskriver att de använder sig av observationer eller trygghetsvandringar som redskap när de skapar de olika lärmiljöerna. Genom att använda sig av dessa metoder kan förskollärarna se vilka behov, intresse och erfarenheter barnen har samt hur de upplever och känner sig i de olika rummen. Därefter försöker de skapa trygga lärmiljöer utifrån barns perspektiv så att de inspirerar dem till att utforska och leka samtidigt som den är planerad utifrån läroplanens mål. Vi ser en förändring över tid, då förskollärarna beskriver att de lägger mycket tid på att reflektera tillsammans över hur miljön kan utformas för att främja barns utveckling och lärande. Det är en skillnad mot tidigare forskning, där framgår det under den pedagogiska planeringen inte diskuterats mycket över miljöns utformning (se de Jong 1996 i Björklid 2005, s. 21).

Målstyrt lärande i ett meningsfullt sammanhang

Den pedagogiska miljön gällande det målstyrda lärandet, om vad barn ska utforska och lära i miljön samt hur lärandet ska ske. Förskollärarna beskriver att de behöver erbjuda barn en

genomtänkt och variationsrik lärmiljö som grundas på förskolans läroplansmål för att främja deras utveckling och lärande vilket också Björklid (2005, s. 27) beskriver. De platser i lärmiljön som förskollärarna har ett bestämt syfte och mål med är de platser som är uppbyggda utifrån deras projekt eller tema. Detta kopplar vi till utvecklingspedagogisk teori på så sätt att miljön är utformad utifrån en tanke och ett mål, det vill säga ett läroobjekt (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2003, s. 20). Andra platser i lärmiljön som till exempel hemvrå och ateljéer utformas inte utifrån ett bestämt mål men förskollärarna menade att i dessa miljöer ges barn förutsättningar att möta alla läroplanens mål. Men det förutsätter att pedagoger är närvarande och agerar medforskare och tar lärandet ett steg längre och sätter ord på vad barnen gör samt att göra dem uppmärksamma på vad de undersöker. Detta kan kopplas till utvecklingspedagogisk teori där man talar om metakognitiva samtal (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2003, s. 133). Men detta kan å andra sidan också kopplas till det poststrukturell kunskapssyn på så sätt att barn ges förutsättningar att fritt påbörja en utforskande aktivitet. Genom att pedagogerna är lyhörda för barns frågor och utmanar dem att testa sina idéer och hypoteser så sker ett lärande, men inte mot ett förbestämt mål från läroplanen utan barnen leder sin egen lärprocess med stöd från miljön samt pedagoger (Elfström et al. 2014, ss. 32, 33).

För att ett lärande ska ske framgår det i förskollärarnas resonemang att lärmiljön ska locka och inspirera barn till att vilja undersöka tillsammans med det som erbjuds i lärmiljön. För att ett lärande ska ske i ett meningsfullt sammanhang visar resultatet att pedagogerna behöver ta hjälp av den fysiska miljön genom att erbjuda barn intressanta, utmanande redskap som är relevanta för det området som ska utforskas. Ur det sociokulturella perspektivet är det viktigt att i lärmiljön erbjuda relevanta och intressanta artefakter och aktiviteter för det läroobjekt som ska utforskas och läras om (Sandberg 2006, ss. 20–24).

Materialets betydelse i barns lärprocesser

Enligt resultatet framgår det att materialets placering har stor betydelse för barns lärande och att det bör finnas tillgängligt på deras nivå. Skillnaden vi kan se i Nordin-Hultmans (2004, s. 86) studie är att hon beskriver att materialet inte är tillgängligt och mer begränsat och att det inte finns tillräckligt med variation av material vilket inte överensstämmer med vårt resultat. Förskollärarna berättar att allt synligt material är tillgängligt och att de försöker använda sig av varierat material som exempelvis skräpmaterial och naturmaterial. Syftet är att barnen ska stimulera sin kreativitet och fantasiförmåga samt att färdiga traditionella leksaker som förskollärarna upplever inspirerar barnen till lek. Det som också visade sig i vårt resultat är att det material som inte var tillgängligt var visst skapande material som till exempel färg som förvarades i en ateljé dit dörren var stängd och barnen har på så sätt inte fri tillgång till ateljén och dess material i vardagen. Här ser vi en likhet i vårt resultat med det som Nordin-Hultman (2004, s. 63) påtalar i sin studie nämligen att verksamhetens organisation påverkar vilka rum barnen har tillgång till.

Resultatet visar att förskollärarna anser att barnen ska få experimentera fritt med materialet som erbjuds i lärmiljön samtidigt som de menar att det är viktigt att introducera nytt material och nya lekmiljöer för att väcka en ide hos barnen vad som kan lekas eller undersökas. Detta är något som vi känner igen att ibland behöver barn hjälp med att komma igång med sitt utforskande och sin lek. Därefter är det viktigt att pedagogerna lyssnar in barnen samt försöker tolka hur de tänker och tillför material för att utforskandet och leken ska kännas meningsfull för barnen. Ur ett sociokulturellt perspektiv är det viktigt att barn erbjuds miljöer som de upplever känns meningsfulla för dem och att de aktivt får ta del av lärmiljön genom sin kreativitet för att utveckling och lärande ska ske (Strandberg 2006, s. 20).

En variationsrik och föränderlig lärmiljö

Den fysiska miljön ska vara föränderlig utifrån barns behov och intresse som också förändras över tid samt att det i miljön tillförs artefakter och aktiviteter som utmanar barn vidare i sina lärprocesser. Den fysiska miljön ska vara variationsrik. På så vis att ges alla barn förutsättning att lära genom olika artefakter, att undersöka fenomen och lärobjekt samt att det erbjuds olika sätt och metoder för att lära. Ur en utvecklingspedagogisk teori talas det om lärandets akt som är själva lärprocessen (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2003, s. 20). Vygotskij (1995, s.20) förklarar att barns fantasier kan ses som ny kunskap som grundas på tidigare erfarenheter och ur ett sociokulturellt perspektiv blir det viktigt att lärmiljön är variationsrik. Ju mer barn får uppleva, se och höra desto mer utvecklas fantasin. Vi upplever att vägen till kunskap kan se olika ut hos barn därför ser vi det viktiga i att barn möts med variation både när det gäller artefakter och tillvägagångssätt för att utveckla ny kunskap. I resultatet visar det sig att förskollärarna använder sig av teknik och digitalisering för att stimulera och vidareutveckla barns utveckling och lärande till exempel för att utveckla barns lekar projiceras bilder på väggarna eller låta barnen dokumentera sitt eget lärande med hjälp av Ipad som verktyg. Detta är något vi anser ligger i tiden då digitalisering finns med i den reviderade läroplan för förskolan (2018). Att använda teknik och digitalisering som ett verktyg i barns lärprocesser är något som vi upplever lockar och intressera dem och på så sätt blir det ett lustfyllt lärande.

Förskollärarna menar att det inte behöver vara så stora förändringar i den fysiska miljön, det räcker med att flytta på ett material eller möbel till en annan plats eller rum så får det ett nytt liv som inspirerar och utmanar barnen till nytt utforskande och lärande samt utvecklas nya lekar hos dem. I Nordin-Hultmans studie (2004, s. 25) framgår det att miljöns utformning och hur den organiseras påverkar barns utveckling och lärande så att barnen beter sig på olika vis i olika miljöer och i olika sammanhang vilket gör skapandet av lärmiljöerna till en pedagogisk utmaning för pedagogerna i förskolan. Det framgår även i vår studie genom att förskollärarna beskriver att det märks i den sociala miljön när det är dags för en förändring i lärmiljön. Det märks genom att barnen bara går runt och inte hittar något som intresserar dem och det leder till en lärmiljö som förskollärarna upplever begränsar deras utveckling och lärande. Som också bekräftas i tidigare forskning nämligen att lärmiljön kan både begränsa och främja barns utveckling och lärande (se Gurkaynak 1996 i Sharri & Ahmad 2016, s. 13; Björklid 2005, s. 169).

Lärmiljö som uppmuntrar till samspel, lek och lärande

I förskollärarnas resonemang kring hur de utformar lärmiljöer för att främja barns lärande så tolkar vi att de byggs upp utifrån ett sociokulturellt perspektiv där barn lär genom interaktion med omgivningen där språket och kommunikation blir viktiga aspekter att ta hänsyn till i utformandet av lärmiljön vilket Elfström et al. (2014, s. 31) beskriver. Förskollärarna redogör att de vill ge barn förutsättningar till samspel och utmanar dem till att samarbeta och lära av varandra. Här blir det tydligt att den fysiska miljön påverkar även barns utveckling och lärande ur en social miljö på så sätt att den fysiska miljön är utformad så att barn kan mötas och samspela i meningsfulla sammanhang. Johansson och Pramling Samuelsson (2006, s. 185) redogör för att samspel utmanar både lek och lärande. I likhet med detta påstående använder förskollärarna leken som en metod för att uppmuntra barn till samspel, samarbete och lärande. Detta genom att skapa lekmiljöer utifrån barns intresse. Förskollärarna berättar att de jobbar temainriktat där lek och lärande går hand i hand vilket också ses som viktigt ur en utvecklingspedagogisk teori (Pramling Samuelsson 2003, s. 7). Genom att iordningställa lekmiljöer utifrån temat menar förskollärarna att barn ges förutsättningar att i leken bearbeta det som de tidigare fått uppleva och lärt vid andra tillfällen, vilket också Vygotskij (1995, ss. 13,15,16) påtalar att barns uppfattningar av omvärlden speglas i deras lek. Ett annat sätt att

skapa mötesplatser i den fysiska miljön är att använda dokumentationsbilder, där barn kan mötas och samtidigt reflektera kring sitt lärande och lära av varandra på så sätt att ta del av andras tankar och funderingar. Genom att reflektera kring dokumentationsbilderna uppmuntras barn till att berätta, reflektera och få syn på sitt eget lärande vilket är ett viktigt steg i deras lärprocesser ur en utvecklingspedagogisk teori (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2003, s. 133).

Förskollärarna beskriver också att de skapar olika vrår och lekmiljöer där flera barn kan vistas samtidigt och på så sätt uppmuntras till samarbete och samspel. Genom att leka och utforska tillsammans med andra barn och vuxna till exempel i bygg- och konstruktion, ges de förutsättningar till att mötas och lära av varandra samt bygga kamratrelationer. I likhet med Sheridan, Pramling Samuelsson och Johansson (2009, s. 256) framgick det i vårt resultat att förskolan ses som en social arena där barn ges förutsättningar att utveckla sociala förmågor, lära av varandra både i lek och i andra samarbetsituationer. För att barn på bästa sätt ska utveckla dessa sociala förmågor menar förskollärarna att värdegrundsarbetet alltid måste vara levande i vardagen, där lärmiljöerna ses som ett verktyg för att skapa en hållbar social miljö. Vårt resultat visar att när det gäller att skapa ett gott klimat i förskolan, det vill säga den sociala miljön beskriver förskollärarna att de ser det som viktigt att ge barn inflytande över vilka regler som ska finnas. Både när det gäller regler kring materialet och vilka aktiviteter som är lämpliga att göra i de olika rummen, men också hur vi bemöter varandra så att alla mår bra och känner sig välkomna att leka i de olika rummen.

Ett arbetssätt som vi fann intressant i vårt resultat är att en avdelning byggde hela sin lärmiljö utifrån sitt projekt där ett utforskande är i fokus för att inspirera barn till lust att lära. De har tagit bort nästan alla traditionella vrår och leksaker som brukar finnas på förskolorna. Istället erbjuder de barnen fantasi och konstruktionsmaterial som i deras lek och utforskande kan bli vad som helst. För att erbjuda barnen ett varierat sätt att lära använder de olika estetiska uttrycksformer. De har inte sin verksamhet uppstyrt och planerat för olika aktiviteter utan att barnen ska få äga sin tid och själva få styra vad de vill göra. Pedagogernas roll är att vara medforskare och utmana barnen vidare i sina lärprocesser. Deras mål med lärmiljön är att den ska vara utformad på ett sätt så att barnen under en dag ska ges förutsättningar att möta alla delarna i kunskapsområdena som språk, naturvetenskap, teknik, motorik, matematik i lärmiljön. Detta kan vi koppla till poststrukturell kunskapsyn där lärandet skapas mellan människor, material och rum och där miljön ses som en aktiv faktor i barns lärande (Elfström et al. 2014, ss. 32, 33). Samtidigt som vi ser detta arbetssätt som intressant, väcks det tankar hos oss om det är en lärmiljö som främja alla barns behov då vissa barn till exempel ser hemvrås leken som något de känner igen vilket då blir en trygghet i leken.

Rum i rummen – en koppling till värdegrunden

I tidigare forskning framgår det att många av förskolelokalerna är byggda för ett mindre antal barn än vad som vistas på förskolan idag och detta gör att pedagogerna blir begränsade i sitt arbetssätt (Björklid, 2005, s. 171), vilket också bekräftas av förskollärarna i vår studie. de Jong (1995, s. 15) framhåller att miljön ska utformas så att barn ges förutsättningar till att lära och utvecklas men även att respekten för barn som individer ska tas uttryck i miljön. Förskollärarna menar att dagens stora barngrupper i förhållande till förskolans rum och ytor gör det svårt att utforma en lärmiljö där barn ges möjlighet att leka och utforska ifred. För att på bästa sätt organisera och möblera för att främja barns utveckling och lärande och samtidigt respektera barn som egna individer, berättar förskollärarna att de skapat rum i rummen. Det vill säga att barnen erbjuds olika mindre miljöer i ett stort rum där pedagogerna har överblick samtidigt som barnen sprids ut över ytan. Det gör att barnen själva kan välja vad de vill leka, utforska och på

så sätt också får inflytande över sin dag på förskolan. Förskollärarna beskriver också att de medvetet väljer att möblera så att det som intresserar barnen får större yta i lärmiljön. Sandberg och Vuorinen (2011, ss. 32, 33) belyser att det är viktigt att skapa hemliga lekvärldar i miljön där barns lekar kan få utvecklas utan vuxnas inblick. Att möblera så att det bli rum i rummen menar förskollärarna att barn upplever det som en avskärmad miljö där de får leka ifred. Detta är något som vi känner igen där vi själva är verksamma och att lokalernas utformning gör att det blir en utmaning för oss pedagoger att utforma lärmiljön.

Ett annat sätt för att ge barn mer utrymme i sin lek och utforskande är att använda utemiljön som ett komplement. Förskollärarna beskriver att de delar barnen i mindre grupper för att gagna deras lärande och utveckling på så vis att de är lättare som pedagog att möta och utmana barn i sina lärprocesser samt att det ger dem mer utrymme i lärmiljön till att utforska och leka mer koncentrerat. I likhet med Sheridan, Pramling Samuelsson och Johanssons (2009, s. 256) resultat visar det sig att förskollärarna i vår studie även dem anser att det är viktigt att erbjuda en miljö som stärker barnen i deras identitet, vilket vi kopplar till den sociala miljön. Ur en social synvinkel har mindre barngrupper en positiv funktion, där de barn som upplevs blyga vågar ta mer plats och på så sätt ges förutsättningar att stärka deras identitet. I vår studie visar det sig att förskollärarnas förhållningssätt och barnsyn är viktiga aspekter i den pedagogiska miljön och att det påverkar både hur den fysiska miljön utformas och hur den sociala miljön gestaltas. Det framgår att förskollärarna anser att det är viktigt att i arbetslagen diskutera fram till en samsyn både när de gäller förhållningssätt och hur de ser på barn och dess lärande. I förskollärarnas resonemang visar det sig att det är viktigt att inta ett tillåtande förhållningssätt, för att inte hämma barn i sitt lärande. Utan att lärmiljön inbjuder till variation där barn tillåts att utforska på sitt sätt och inte bara hur pedagogen vill, i likhet med Pramling Samuelsson och Sheridan (2006, s. 89). Däremot så berättar förskollärarna att det är en utmaning att hitta en balans i hur tillåtande det går att vara i barns utforskande och samtidigt förmedla att barn ska vara rädda om saker och vår lärmiljö.

Pedagogernas förhållningssätt

Förskollärarna är viktiga förebilder på så vis att de måste tänka på hur de samtalar och hur de behandlar varandra eftersom det i sin tur speglar av sig på barnen och i den sociala miljön. De beskriver vidare att de ska stötta och se till att alla barn känner sig sedda och hörda och att det är viktigt att vara närvarande och vägleda dem både i deras lärprocesser och i det sociala samspelet. I sociokulturellt perspektiv presenteras Vygotskijs proximala utvecklingszon, vilket ingen av förskollärarna benämnde i dessa ord. Men deras sätt att agera medforskare och vägledare utmanar de barnen till att prova och använda sin fantasi och kreativitet för att lösa problem. Utifrån pedagogernas förhållningssätt tolkar vi det som att förskollärarna använder sig av Vygotskijs proximala utvecklingszon för att barn ska erövra ny kunskap (Hwang & Nilsson 2003, s. 67). Samtidigt anser förskollärarna att det är viktigt att se barn som kompetenta individer och att det är viktigt att ge dem tid att utforska och lära i sin takt. Förskollärarna berättar också att de är medvetna om att de inte kan få barnen att redogöra för olika naturvetenskapliga fenomen, men allt som de erbjuder barnen ska ge dem förutsättningar till ett livslångt lärande.

Åberg och Lenz Taguchi (2018, s. 35) belyser att det är pedagogernas ansvar att se till att barn blir delaktiga i miljöns utformning. Vårt resultat visar att förskollärarna ser det som viktigt att göra barnen delaktiga samt ge dem inflytande i både utformandet och innehållet i lärmiljön, för att på så sätt öka barns lust till undersökande och lärande, vilket också Sandberg (2006, ss. 25, 35) redogör för. Vidare beskriver förskollärarna att de lyssnar på barnen och lyfter deras tankar och idéer och tar med dem i lärmiljöernas utformning, vilket vi tolkar som att barn får

möjligheter i praktiken att uppleva att deras tankar och idéer är viktiga vilket i sin tur bidrar till att lärmiljön lockar barnen till undersökande och lust till att lära. Ett exempel på det är när förskollärarna uppmuntrar barnen till att tillverka eget material för att utveckla deras lek.

I malaysiska förskolor redogör Sharri och Ahmad (2016, s. 17) att pedagogerna prioriterar mycket omsorg, vi ser i vårt resultat att förskollärarna beskriver sina lärmiljöer med lärande i fokus. Å andra sidan påtalar förskollärarna att omsorgsarbete och trygghet är viktiga delar för att ett lärande ska ske hos barn i likhet med Broberg, Hagström och Broberg (2016, ss. 13, 14) som beskriver att trygghet är en grund för att barn ska våga utforska sin omgivning och på så sätt lära sig och erfara nya saker.

Lärmiljön som den tredje pedagogen

Det framgår i resultatet att förskollärarna ser på lärmiljön som den tredje pedagogen ur två perspektiv för det första ur barns perspektiv att den ska vara så intressant att den utmanar och stötta barns lärprocesser i vardagen. För det andra ska lärmiljön vara ett stöd för pedagogerna genom att var så bra utformad och intressant så att barnen kan sysselsätta sig själva eller tillsammans med ett annat barn utan stöd av vuxen, när det saknas pedagoger. För att lärmiljön ska kunna användas som ett verktyg som främjar barns utveckling och lärande samtidigt som den ska var ett stöd för pedagogerna när det saknas personal, kan det förstås som att barn behöver skapa en relation även med lärmiljön. Ur en poststrukturell kunskapssyn ses lärmiljön som en viktig aktiv faktor i barns lärande (Klaar 2013, Artikel IV ss. 1, 2). För att ge barnen förutsättningar till att skapa relationer med lärmiljö behöver pedagogerna reflektera över den fysiska, sociala och pedagogiska miljöns utformning samt hur de påverkar varandra för barns utveckling och lärande.

Slutsats

Sammanfattningsvis blir analysen av studiens resultat att förskollärarna i utformandet av en god lärmiljö behöver reflektera över hur den fysiska miljön ska utformas så den blir ett stöd för den pedagogiska miljön. Både den fysiska och den pedagogiska miljöns utformning påverkar hur den sociala miljön gestaltas och upplevs i verksamheten. Detta gör att de tre miljöerna vävs ihop och tillsammans blir dess utformning betydelsefullt för barns utveckling och lärande. Resultatet poängter vikten av att kontinuerligt diskutera och utvärdera lärmiljöerna i arbetslagen för att få en samsyn kring syftet med lärmiljöers utformning. Resultatet belyser även viktigt att iordningställa en lärmiljö som är så intressant, rolig, inspirerande, trygg och att barn alltid inbjuds till att upptäcka, undersöka, utforska och leka både enskilt och tillsammans. På så vis kan lärmiljön ses som den tredje pedagogen.

Vi upplever att förskollärarna som vi har intervjuat har goda kompetenser om lärmiljöer vilket vi kommer bära med oss i vår kommande yrkesroll som förskollärare. Genom vår erfarenhet i förskolan upplever vi att det inte alltid är så att allt material är tillåtet och tillgängligt samt att lärmiljöns betydelse inte diskuteras kontinuerligt vid planering, men att pedagogerna har blivit mer medvetna med åren om just lärmiljöns betydelse i verksamheten.

Metoddiskussion

Vi valde att använda oss av kvalitativ halvstrukturerad intervju som metod. Vi ansåg denna metod vara passande utifrån vårt syfte som är att ge ökad kunskap om förskollärarnas uppfattning om hur förskolemiljön inomhus kan utformas för att främja barns utveckling och lärande. Vi såg en fördel med metoden då vi kunde ställa följdfrågor till våra respondenter och därmed fördjupa oss i våra frågor, vilket Kihlström (2007, ss. 48, 49), Patel och Davidsson (2003, s. 79) redogör för. Det som vi upplevde positivt med intervju var att respondenterna dessutom

fick möjlighet att få frågan upprepad för sig om de inte skulle förstå den, vilket inträffade vid flera tillfällen, att vi fick ställa frågan en gång till eller förtydliga den. Samtidig som vi också kunde be respondenterna utveckla sina svar och utsagor.

Kihlström (2007, s. 231–233) beskriver att det är bra att prova den valda metoden innan studien genomförs, vilket gjordes i denna studie genom att göra en pilotstudie på en pedagog för att se om intervjufrågorna var relevanta till syftet. Det var något vi upplevde var bra, dels för att prova på rollen som intervjuare dels för att se om frågorna var väsentliga utifrån syftet. Det som framgick var att frågorna till viss del var snarlika och gick in i varandra, men vi valde att ha kvar alla frågor för att få så mycket svar som möjligt med avsikt att frågorna kunde leda till något nytt. När vi omarbetade intervjuguiden skrev vi in förslag på passande följdfrågor som stöd för oss under intervjuerna. Under intervjutillfällena ställdes samtliga frågor till alla respondenter men den inbördes ordningen på dessa varierade utifrån respondentens svar. Vi använde oss också av ljudinspelning för att öka trovärdigheten i studien, vilket vi märkte var till stor nytta när den insamlade data granskades på så sätt att vi kunde spela upp intervjuerna flera gånger för att säkerhetsställa svaren.

En svårighet och den största utmaningen vi upplevde som intervjuare var att hitta rätt frågor samt hur följdfrågorna skulle ställas för att få ett trovärdigt resultat. Detta är något vi upplever att vi behöver utveckla mer kompetens om. En av oss tog rollen som intervjuare i alla sex intervjuerna för att de skulle genomföras på likvärdigt sätt och den andra tog rollen att anteckna och hjälpa till med följdfrågor om det så behövdes. Nackdelen med att vara med båda två som intervjuare skulle kunna vara att respondenten kan känna sig i underläge när det är två intervjuare och en respondent. Trots detta valde vi att båda skulle vara delaktiga i intervjuerna för ett trovärdigare resultat vilket också Kihlström (2007, s. 232) beskriver öka trovärdigheten.

Varför vi valde ut just förskollärare istället för övriga pedagoger är för att vi vill tolka deras syn på miljöns betydelse för lärande eftersom vi själva snart är förskollärare. Medvetet valdes det att inte skicka våra intervjufrågor i förväg till respondenterna för att de på så vis inte skulle läsa på om lärmiljöer innan intervjun. Samtidigt som de då hade haft möjlighet att reflektera kring våra frågor och då kanske deras svar hade sett annorlunda ut. Hjalmarsson (2014, s. 158) anser att respondenter bör väljas som har erfarenheter om undersökningsområdet, därför valde vi ut sex förskollärare till denna studie från fyra olika förskolor, för att få en bredare syn på deras olika tolkningar om lärmiljön. Om vi skulle valt förskollärare från samma avdelning skulle resultatet inte bli lika brett, då dem förmodligen pratar och diskuterar lärmiljön tillsammans i olika arbetssituationer och vi skulle därmed få liknande svar.

Om studien skulle göras på nytt skulle vi valt samma metod men skulle lagt till observationer för att se hur förskollärarna arbetar med de olika miljöerna för att främja barnens utveckling och lärande.

En svårighet som vi stötte på i analysarbetet var att särskilja de olika miljöerna då vi upplevde att den fysiska, sociala och pedagogiska miljön vävs samman. Den frågan som vi ställt oss själva är om vi kunnat smalna av ämnet ytterligare. Begreppet lärmiljön innefattar många delar men vi finner det intressant att se hur de olika miljöerna både enskilt och tillsammans påverkar barns utveckling och lärande.

Didaktiska konsekvenser

En didaktisk konsekvens som framgår i denna studies resultat är att det krävs en god pedagogisk miljö för att kunna skapa en god social och fysisk miljö och att dessa tre miljöer vävs samman

i begreppet lärmiljö. Det första steget att skapa en god lärmiljö som upplevs som barnens arena är att pedagogerna går ner på golvet och ser det ur barns perspektiv: Vad välkomnas barnen med, hur är rummen möblerade, artefakter placerade och vad inbjuder miljön barnen till att göra? Det andra steget är att göra observationer och trygghetsvandringar med barnen för att ytterligare ta reda på hur de upplever miljön, vad barnen finner intressant både i lek och lärande samt hur de samspelar med varandra. Det tredje steget är att pedagogerna tillsammans reflekterar över resultatet i de två första stegen och finner en samsyn kring lärmiljöerna. Det fjärde steget slutligen är att tillsammans utforma miljöer som uppmuntra till möten utifrån det som framkommit samt hur den ska bindas samman med förskolans läroplansmål. Det är viktigt att komma ihåg att lärmiljön aldrig bli färdig, utan är ständigt under förändring för att den ska vara variationsrik, inspirerande och locka barn att utforska och erövra nya kunskaper.

En annan didaktisk konsekvens är att lärmiljöer även påverkar pedagogers sätt att arbeta. Lärmiljöerna ska utformas så pedagogerna kan ta hjälp av den i undervisningen, samtidigt som den ska vara ett stöd i arbete med större barngrupper. Men som nämns i inledningen är det en pedagogisk utmaning att utforma en god lärmiljö. Genom en variationsrik miljö som erbjuder rikligt med material med olika användningsområden ges barn förutsättningar att lära på olika vis utifrån deras egen förmåga och erfarenheter, är pedagogerna en bit på vägen.

REFERENSER

- Björck-Åkesson, E. & Granlund, M. (2015). Förskolans miljöer. I Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.). *Att bli förskollärare – Mångfacetterad komplexitet*. Stockholm: Liber AB, ss. 61–72.
- Björkdahl Ordell, S. (2007). Etik. I Dimenäs, J. (red.). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB, ss. 21–28.
- Björklid, P. (2005). *Lärande och den fysiska miljön: en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Myndighet för skolutveckling.
- Broberg, M., Hagström, B. & Broberg, A. (2012). *Anknytning i förskolan: vikten av trygghet för lek och lärande*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Dahlgren, L. & Johansson, K. (2015). Fenomenografi. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 2. uppl., Stockholm: Liber AB, ss. 162–175.
- de Jong, M. (1996). *Pedagogiska och sociala aspekter på lokaler för barnomsorg. Underlag till Allmänna råd från Socialstyrelsen 1995:2*. Malmö: Institutionen för pedagogik och specialmetodik, Lärarhögskolan.
- de Jong, M. (2010). Förskolans fysiska miljö. I Riddersporre, B. & Persson S. (red.) *Utvecklingsvetenskap för förskolan*. Stockholm: Natur & Kultur, ss. 253–271.
- Dovemark, M. (2007). Etnografi som forskningsansats. I Dimenäs, J. (red.). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB, ss. 134–156.
- Elfström, I., Nilsson, B., Sterner, L. & Wehner-Godée, C. (2014). *Barn och naturvetenskap - upptäcka, utforska, lära i förskola och skola*. 2. uppl. Stockholm: Liber AB.
- Fejes, A. & Thornberg, R. (2015). Kvalitativ forskning och kvalitativ analys. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 2. uppl., Stockholm: Liber AB, ss. 16–43.
- Hjalmarsson, M. Enkäter till förskollärare. I Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzen, K. (red.). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber AB, ss. 157–165.
- Hwang, P. & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. 3., rev. utg. Stockholm: Natur och kultur.
- Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2006). *Lek och läroplan: Möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. <http://hdl.handle.net/2077/19096>
- Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2009). Kreativ lek- och lärandemiljöer i pedagogisk verksamhet. I Jensen, M. & Harvard, Å. (red.). *Leka för att lära: utveckling, kognition och kultur*. 2. uppl., Lund: Studentlitteratur AB, ss. 145–162.

Karlsson, L. (2011). Lekens form och innehåll - gestaltning av demokratiska aspekter i en förskolekontext. I Sandberg, A (red.) *Miljöer för lek, lärande och samspel*. Lund: Studentlitteratur, ss. 63–85.

Klaar, S. (2013). *Naturorienterad utbildning i förskolan [Elektronisk resurs] Pragmatiska undersökningar av meningsskapandets individuella, sociala och kulturella dimensioner*. Diss. (sammanfattning), Artikel IV.

Kihlström, S. (2007). Intervju som redskap. I Dimenäs, J. (red.). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB, ss. 47–57.

Kihlström, S. (2007). Fenomenografi som forskningsansats. I Dimenäs, J. (red.). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB, ss. 157–171.

Kihlström, S. (2007). Uppsatsen- examensarbetet. I Dimenäs, J. (red.). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB, ss. 226–241.

Läroplan för förskolan Lpfö 98. [Ny, rev. utg.] (2016). Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/forskola> [2018-04-15]

Löfdahl, A. (2014). God forskningssed - regelverk och etiska förhållningssätt. I Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzen, K (red.). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber AB, ss. 32–43.

Löfgren, A. (2014). Lärarberättelser från förskolan. I Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzen, K. (red.). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber AB, ss. 144–165.

Malmkvist, J. (2007). Analys utifrån redskap. I Dimenäs, J. (red.). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB, ss. 122–132.

Nordin-Hultman, E. (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Diss. Stockholm: Liber AB.

Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3. uppl., Studentlitteratur: Lund.

Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.

Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2006). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Ross, C. (2014). Att berätta om små barn - att göra en minietnografisk studie. I Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzen, K. (red.). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber AB, ss. 46–57.

Sandberg, A. & Vuorinen, T. (2011). Barndomens lekmiljöer. I Sandberg, A. (red.) *Miljöer för lek, lärande och samspel*. Lund: Studentlitteratur, ss. 13–36.

Sharri, M-F. & Ahmad, S.-S. (2016). Physical Learning Environment: Impact on Children School Readiness in Malaysian. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol.222, ss. 9-18. doi:10.1016/j.sbspro.2016.05.164

Sheridan, S., Pramling Samuelsson, I. & Johansson, E. (2009). *Barns tidiga lärande: En tvärsnittsstudie om förskolan som miljö för barns lärande*. Göteborg: Göteborg Universitet.

Skolinspektionen (2018). Slutrapport Förskolans kvalitet och måluppfyllelse - ett treårigt regeringsuppdrag att granska. Diarienummer: 2015:3 364

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2017). *Vad innefattas i begreppet "lärmiljö"?* Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM).

Strandberg, L. (2006). *Vygotskij i praktiken: bland plughästar och fusklappar*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Säljö, R. (2012). Den lärande människan - teoretiska traditioner. I Lundgren, U P., Säljö, R. & Liberg, C. (red.) (2012). *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. 2., [rev. och uppdaterade] utg. Stockholm: Natur & kultur, ss. 139–197.

Thornberg, R. & Forslund Frykedal, K. (2015). Grundad teori. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 2. uppl., Stockholm: Liber AB, ss. 44–70.

Trots, J. & Hultåker, O. (2016). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vygotskij, S, L. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos AB.

Williams, P., Sheridan, S. & Sandberg, A. (2014). Preschool – an arena for children’s learning of social and cognitive knowledge. *Early Years: An International Research Journal*, 34(3), ss. 226–240. doi:10.1080/09575146.2013.872605

Åberg, A. & Lenz Taguchi, H. (2018). *Lyssnandets pedagogik: etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. 2. uppl., Stockholm: Liber AB.

BILAGA 1

Intervjuguide

Introduktionsfrågor:

1. Hur länge har du arbetat som förskollärare?
2. Hur länge har du varit verksam på den här avdelningen/förskolan?

Intervjufrågor

1. Vad tänker du på när du hör begreppet lärmiljö?
2. Hur upplever du lärmiljön på din avdelning? fördelar/nackdelar.
3. Hur går du tillväga när du planerar för att skapa en lärmiljö?
4. Hur bestämmer ni på er avdelning vilket material som ska finnas i de olika rummen?
Hur resonerar ni kring de?
5. Hur ofta brukar du förändra i lärmiljön? Varför och hur?
6. På vilket sätt har barnen inflytande och delaktighet i utformandet av er lärmiljö?
7. Ge ett eller flera exempel på hur du använder lärmiljön som ett verktyg i barnens läroprocesser? Vad det du upplever att barnen lär i den här situationen/platsen och på vilket sätt lär de?
8. Hur kan lärmiljön uppmuntra/stimulera till barns lärande?

Uppföljningsfrågor

Skulle du kunna utveckla...

Kan du utveckla...

Kan du berätta mer

Vad menar du med...

"åh, intressant, berätta mer! Har du något mer att säga om detta? Kan du ge exempel?"

BILAGA 2

HÖGSKOLAN I BORÅS

2019-02-01

Samtycke till insamling och behandling av uppgifter om dig

Som en del av kursen 11FB75, Examensarbete; Att utforska pedagogiskt arbete för förskollärare vid Högskolan i Borås utför vi en studie med syftet med denna studie är att få ökad kunskap om förskollärares uppfattning om miljöns betydelse för barns utveckling och lärande.

Vi som utför studien Helena Gustavsson och Malin Kiuru. Vi skulle vara tacksamma om du som förskollärare vill svara på intervjufrågor gällande din syn på lärmiljöns betydelse för barnens utveckling och lärande. Intervjun kommer ske med ljudinspelning som sedan kommer att transkriberas för att resultatet på vår studie ska bli så tillförlitlig som möjligt.

Högskolan i Borås är personuppgiftsansvarig för behandlingen, som sker med stöd av artikel 6.1 (a) i dataskyddsförordningen (samtycke).

Uppgifterna kommer att användas av oss samt vara tillgängliga för lärarna på den aktuella kursen och centrala administratörer vid högskolan. Uppgifterna kan dock vara att betrakta som allmänna handlingar som kan komma att lämnas ut i det fall någon begär det i enlighet med offentlighetsprincipen.

Uppgifterna kommer att lagras inom EU/EES eller tredje land som EU-kommissionen beslutat har en skyddsnivå som är adekvat, dvs. tillräckligt hög enligt dataskyddsförordningen. Uppgifterna kommer att raderas när de inte längre är nödvändiga.

Resultatet av studien kommer att sammanställas i oidentifierad form och presenteras så att inga uppgifter kan spåras till dig.

Du bestämmer själv om du vill delta i studien. Det är helt frivilligt att lämna samtycke, och du kan när som helst ta tillbaka ett lämnat samtycke. Dina uppgifter kommer då inte att användas mera. På grund av lagkrav kan högskolan dock vara förhindrade att omedelbart ta bort uppgifterna.

Kontakt vid eventuella frågor:
Helena Gustavsson mejl:
Malin Kiuru mejl:

Jag samtycker till att uppgifter om mig samlas in och behandlas enligt ovan.

Underskrift

Namnförtydligande

Ort och datum

Ansvarig handledare

Susanne Klaar

Studentens namn

Helena Gustavsson

Malin Kiuru

Kurs och kurstillfälle

11FB75 Vår 2019

Kursansvarig (namn, avdelning)

Richard Baldwin Sektionen för förskolläraryr utbildning

HÖGSKOLAN I BORÅS

Besöksadress: Allégatan 1 · Postadress: 501 90 Borås · Tfn: 033-435 40 00 · E-post: registrator@hb.se · Webb: www.hb.se